UNIVERSUL LITERAR

PROPRIETAR:
SOC. AN. „UNIVERSUL" BUCUREŞTI, BREZOIANU 23
DIRECTOR ŞI AD-TOR DELEGAT, STELIAN POPESCU
Inscrisă sub No. 163 Trib. Ilfov

ABONAMENTE:
autorităţi şi instituţii 1000 lei
de onoare 500 „
particulare 250 „

REDACŢIA şi ADMINISTRAŢIA
BUCUREŞTI I Str. Brezoianu 23
TELEFON 3.30.10

APARE SĂPTĂMÂNAL
PREŢUL 5 LEI

ANUL LI Nr. 10
SAMBATA 7 Martie 1942
Redactor responsabil: MIHAI NICULESCU

Biblioteca Universităţii Regele Ferdinand I Cluj Sibiu

Despre romantismul eminescian

de CONSTANTIN-STELIAN

Anchilozaţi în formule didactice, când este vorba de stabilirea şi evidenţierea noilor adevăruri, mulţi prind numai exteriorul de manifestare a fenomenelor. Aşa se explică adesea cum unii, luând repetiţia drept cel mai caracteristic atribut al legii, caută să impună ca legi, fapte care, numai printr'o înşirare a hazardului, dau impresia repetiţiei — deci şi a constanţei. In realitate, ele nu au nimic comun cu elementul de bază al ştiinţei pure. De aici, şi tăria înverşunată de a impune drept concluzii unele păreri care nu sunt decât simple ipoteze, desul de banale. Cazurile sunt mai frecvente în domeniul disciplinelor noologice, decât în acela al disciplinelor exacte. Deaceea literatura nu va face excepţie, ba, mai mult, va sta în fruntea celor ce sufăr de metehnele amintite.

Şi literatura, fiind soră bună cu Istoria va împrumuta, nu arareori, metodele celei de pe urmă şi, mai ales, aşa numitul „moment istoric", care, în speţă, va deveni factor comun amândorura.

Mărginind afirmaţia noastră numai în cadrul istoriei literare — pentru care ramură avem, dealtfel, toată stima, dar nu şi toată încrederea — vom vedea destule eşecuri ale acestei discipline, eşecuri, care, în acelaşi cadru, vor servi drept confirmări pentru aceeaşi afirmaţie.

Apropiindu-ne mai mult de veacul nostru, să amintim numai de un Strindberg, la Nordici; de un Nietzsche şi de un Langhelm la Germani; de un Oscar Wilde, la Englezi etc.

Literatura românească, atât de tânără, încă, n'a întârziat nici ea să confirme punctul nostru de vedere, dacă plasăm în timp pe exponentul poeziei noastre, pe Mihai Eminescu. Operele acestora n'au nici în clin, nici în mânecă cu succesiunea artistică încrustată pe răbojul istoriei literare, anterior.

Referindu-ne la Mihai Eminescu, vom spune dintru început că marele nostru liric este un romantic şi, mai mult, un romantic întârziat. Romantismul eminescian nu este o descoperire şi, cu atât mai puţin, nouă. El a fost observat de îndată ce operei acestuia a început să i se acorde o atenţie mai mare. Ceeace este curios, însă, şi voind să relevăm, este faptul că, pe deoparte, romantismul eminescian a fost încadrat de majoritatea istoricilor literari în faimosul „moment istoric", deci catalogat prin amintitele formule didactice, ceeace echivalează cu dezinteresarea ştiinţifică sau inconştienţa — iar, pe dealtă parte, ca o consecinţă a celei dintâi, chiar dacă a fost observată caracteristica romantismului eminescian, lipsa unei suficiente adânciri a condus pe cercetătorii respectivi la aceeaşi greşală.

Nici prima, nici a doua parte a interpretărei romantismului de care vorbim nu a putut fi valabilă; şi aceasta, nu pentru faptul că aparţinea metodei istoriei literare — căci şi noi, în expunerea de faţă, vom insista şi ne vom folosi, oarecum, de dânsa — ci, pentrucă metoda a fost greşit aplicată — eroare provenită din miopismul interpretativ, dintr'un raţionament deductiv, tocmai când cazul reclama unul contrariu sau, mai bine zis, acolo unde nu-şi legitima întrebuinţarea. Amândouă aprecierile sau concluziile — oricum le-am spune — se rezumă în aserţiunea că noi suntem întotdeauna un ecou, mai mult sau mai puţin, întârziat al Occidentului. Deci, tardivismul sau anacronismul eminescian nu poate fi decât un fenomen firesc, încă o regulă în plus, care contribue la stabilirea legii de care am pomenit: la aceleaşi cauze, efecte identice, cu atât mai mult, cu cât „istoria se repetă".

Oricât de puţin falimentară ar fi şi oricât de înfocaţi partizani ar mai avea faimoasa filosofie a artei a lui Taine, nu putem spune cu certitudine că autorul Luceafărului este un produs eminamente al mediului şi timpului său.

Nu vom căuta să stabilim aici cauzele acestei nepotriviri; ele pot fi găsite şi comentate, în foarte mare măsură, în biografia poetului şi, mai presus de toate, în structura sa temperamentală.

Contrariu. Printr'o comparaţie coexistentă ambianţei sale, Mihai Eminescu apare cu mult mai anacronic şi, îndeosebi, în ceeace priveşte romantismul său. Faptul este cu atât mai ciudat, cu cât, căutând corespondenţe, cu atât acestea sunt mai rare.

La jumătatea secolului trecut, romantismul era deja defunct şi, pe ruinele acestuia, se ridica biruitor naturalismul, pentruca şi lui să-i urmeze imediat alte curente. Dar, dacă cele de pe urmă curente literare din Occident, n'au influenţat sau, chiar, dacă au influenţat, fenomenul a fost imperceptibil: romantismul n'a întârziat deloc să-şi exercite influenţe asupra spiritualităţii româneşti în special, în literatură, dela Văcăreşti până la clasicul Alecsandri.

Astfel stând lucrurile, nu se poate vorbi de o întârziere şi nici de o lipsă de receptivitate a seismografului poeziei noastre, faţă de romantism, câtăvreme adierea acestui curent occidental a fost aproape concomitentă cu manifestarea lui în locurile de origine.

Aproape de sfârşitul secolului XIX, când nici nu se mai pomeneşte de romantism, când acesta era pentru mai toată lumea cultă a timpului „o primăvară scuturată", când peste el trecuseră încă şi alte curente şi, când ecouri ca atare, nu se mai auzeau pe niciunde, când ştiinţele, artele şi filosofia clocoteau de preconizările pozitiviste, însfârşit, când toate disciplinele, chiar şi cele noologice ca: Istoria, Metafizica, etc. căutau terenul concretului, exactului cât mai mult — şi e suficient pentru noi să amintim, în această privinţă, de un Haşdeu, Xenopol, Conta, Maiorescu, — apare ca un meteoric în literatura românească Mihai Eminescu.

Este foarte important, pentru punctul de vedere pe care-l urmărim, să constatăm cum marele nostru poet rămâne cu totul străin de toate caracteristicele acestei manifestări.

Trecând prin pozitivismul comptian, un spirit atât de profund şi de vocaţie ca Vasile Conta îşi găseşte aderenţe într'un Moleschot, Büchner, Vogt, etc., consolidându-se într'un materialism înrudit cu al acestora, în timp ce Mihai Eminescu — minte tot pe atât de predispusă, capabilă şi iubitoare de abstracţii filosofice, se îndreptează cu mult înapoi spre Kant, Hegel, Schelling şi, mai ales, spre Schopenhauer şi Platon...

(Urmare în pag. 2-a)

Interioare din muzeul Toma Stelian

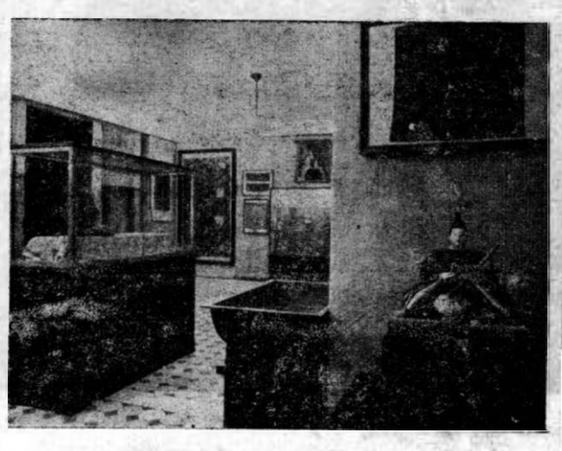

Secţia de artă orientală

Din sala centrală

Sală de pictură românească

O sală de pictură românească modernă

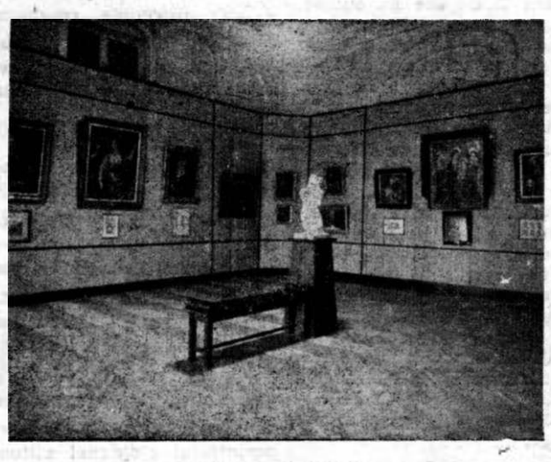

Sala Cantacuzino

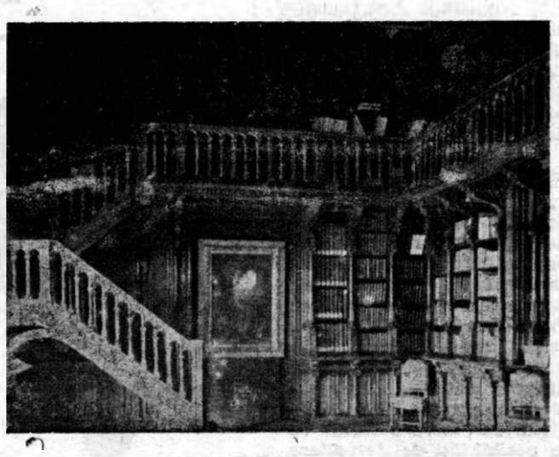

Biblioteca

Muzeul Toma Stelian

de ION FRUNZETTI

Un singur muzeu de artă, care să merite a se numi muzeu, au şi Bucureştii, şi pe acela l-au alungat până la capătul liniei 20, într'un sector de oraş în care lumea „serioasă" nu vine decât când vrea să-şi lepede seriozitatea, duminecal, la şosea, sau mai departe, spre Pescăruş şi Brotăcei. Centrul se deplasează spre periferie, dar centrul intereselor rămâne periferic. Dacă-i întrebi pe cheflii aceştia hebdomadari unde se află o pinacotecă numită aşa şi-aşa, sunt toţi în stare să jure că trebue să fie pe la tribunal, unde asociaţiile-l situează, pentru cei ce şi-l mai amintesc, pe fostul ministru de justiţie omonim.

Toma Stelian a dăruit muzeului de astăzi clădirea în care se află, la moartea sa nu de tot terminată, şi vaga titulatură de „muzeu", nejustificată decât de condiţionarea legatului acestuia către Casa şcoalelor, în 1926, printr'o întrebuinţare în acest sens a clădirei. Cele câteva opere autentice, pierdute printre apocrife, formau abia un sâmbure. Care n'a germinat decât după 5 ani de viaţă subterană, prin 1931. Catalogul Muzeului ne informează, în introducerea datorită Directorului său, d. prof. G. Oprescu, de sporul mirific al colecţiilor: în numai zece ani, Muzeul acesta „în spe" a devenit un muzeu viu în continuă desvoltare. „A fost destul, glăseşte autorul introducerii şi al muzeului, ca unii sau alţii din posesorii de opere de artă dela noi să-şi dea seama că muzeul este activ şi cu grije condus, pentru ca să avem donaţii din toate părţile... nu numai din ţară, dar şi din străinătate". Colecţiile muzeului au crescut în progresie geometrică, ajungând la un număr de aproximativ 6000 obiecte inventariate, adică de aproximativ 30 de ori ma multe decât avusese iniţial (26), şi asta datorită în majoritate donaţiilor.

Sunt multe lucruri de spus cu privire la istoricul acestui muzeu. Toată strădania şi energia necesară acomodării unei simple case boiereşti, construcţie capricioasă şi inadecuată muzeografiei moderne, la funcţia ce o îndeplineşte astăzi, este numai o parte din lupta depusă pentru înfăptuirea acestei bijuterii a Bucureştilor, pe care bucureştenii sunt îndeajuns de consecvenţi să o ignore.

Există totuşi vizitatori surprinzători de asidui şi de constanţi: recrutat dintre studenţi şi elevi, publicul este acelaş care populează sălile de expoziţie, după zilele critice ale vernisajelor. Pentru ei, şi pentru câţiva amatori de artă consacraţi acestor pătimaşe satisfacţii, nu este deloc indiferent dacă în posesia muzeului au intrat noui opere importante, dacă aranjamentul etajelor şi destinaţia sălilor s'a schimbat sau nu, ori dacă achiziţiile din expoziţiile recente continuă sau au încetat. Pentru rest, Muzeul Toma Stelian este o realitate tot atât de puţin intrată în lumea conştinţei lor, ca şi arborele baobab de pildă, sau ca mimicofagul: termeni de dicţionar.

Un muzeu poate însemna, administrativ vorbind, o instituţie cu ştampilă, personal de serviciu, state de salarii şi registru de intrări-ieşiri.

Un muzeu poate fi însă şi o pasiune. Un organism la a cărui desvoltare este interesată şi societatea. O sursă de bucurii artistice pentru mulţi şi de griji pentru puţini. Cine urmăreşte zi de zi, cu emoţie şi surprindere, cum, dedesubtul unui fond murdar al unui tablou de curând intrat, specialistul descoperă, prin înlăturarea treptată a culoarei sau stratului suprapus, ca de sub lava timpului vibraţia unor trecute vieţi, culoarea originară; cine se îngrijorează pentru reuşita unei operaţii de revivificare a unei pânze secătuite, de de-asupra fibrelor putrede ale căreia culoarea, care a însemnat un paradis în patru laturi, se scorojeşte şi ameninţă să cadă; cine se străduieşte să orânduiască unei statui un debit convenabil de lumină, şi o poziţie care să-i scoată în relief conţinutul afectiv şi calităţile tehnice; cine însfârşit se chinue pentru găsirea unei modalităţi de a împăca, într'un ansamblu care să se ţină, cadre din epoci şi secoli diferite, fragmente din lumi tăiate de abisuri, dar care trebue să sune consonant pe panouri, acela nu mai poate defini un muzeu, chiar când el nu e decât o miniatură a unui adevărat mare muzeu occidental.

Definiţia n'ar sluji însă la nimic: avem de-aface cu o realitate care se oferă cunoaşterii, prin nobilul simţ al văzului, contra bilet de intrare. („10 lei, elevii şi studenţii gratis!").

Hall-ul în care este introdus vizitatorul conduce pe o scară — care se vroia monumentală, în intenţia arhitectului, — într'o sală centrală, în care pereţii ornamentaţi şi luminozitatea scăzută nu permit aproape decât sculptura. Piesele importante sunt două busturi ale lui **Paciurea: Ibsen** şi **Pan**, închipuit într'o simbolică fuziune cu trunchiul de copac din coaja striată ca un naiu a căruia iese figura lui de satir bătrân, cu barba segmentată în porţiuni de muschiu vegetal, căruia patina bronzului îi împrumută o neaşteptată savoare. Un tors de **Puiu Anastase** şi un studiu de d-na **Cosăceanu** le fac **pendant**, la extremitatea marelui tablou a lui **Steriadi**, înfăţişând, în mărime naturală o scenă din portul Brăilei, cu hamali turci — mărturie despre o veche manieră a maestrului. Etajul este în celelalte încăperi, destinat picturei străine. Colecţiile sunt destul de puţin unitare. Valoarea obiectelor şi orânduirea lor armonică te fac însă să uiţi aceasta.

Să începem cu sala **Dr. Cantacuzino**, legat al marelui profesor colecţionar de artă, în care un panou întreg etalează secolul XVII—XVIII francez: şcoala lui **Largillière** şi maestrul însuşi.

Alături un portret de **Ferdinand Boll**, elevul cel mai bun al lui Rembrandt; ceva mai încolo, o icoană navarro-catalană din sec. XV, cu fond aurit şi reliefuri. Portretul unui infante, datorit unui anonim flamand cae poate fi, după factură, **Porbus**, şi, tronând într'un centru de panou superbul portret de bătrână a lui **Monticelli**. Foarte aproape, una din rarele uleiuri ale sculptorului **Carpeaux**, autorul vestitului grup al dansului, depe faţada Operei din Paris. Interesantă e o schiţă în laviu de **Claudiu Lorrain**.

(Urmare în pag. 2-a)

Credinţa, esenţă de viaţă

Nu cred să existe o atitudine mai comodă decât a necredinţei.

Nu mediocra şi căldicica lipsă de credinţă, care te lasă disponibil oricăror chemări din afară, oricăror salturi şi aplauze. Acesteia nu i se poate da vreun sens, pentrucă este mai curând lipsă de atitudine.

Mă gândesc însă continuu la resemnare; la finalul acesta dramatic al disperării. Dramatic, pentrucă disperarea este încă viaţă, chiar dacă ar fi s'o numeşti agonia ei. Este încă viaţă, adică: nădejde, căutare, tumult. Ea poate fi rodnică.

Resemnarea este moartea cea mai penibilă, în schimb, a sufletului; împietrirea lui definitivă Ea este stearpă şi poartă în ea blestemul pustiului.

Dar şi disperarea şi resemnarea se întâlnesc undeva; la isvorul lor: ratarea unei realizări sufleteşti. Numai că faptul acesta germinează uneori şi dă accente majore vieţii, numind-o disperare; iar alteori omoară, chemându-se resemnare.

Vă gândiţi că poate avea mai multă „ţinută" resemnarea, adică constanţa pe linia unei stele căzute? Nimic nu poate avea „ţinută", când este în giulgiu rece, de care semenul tău nu se poate atinge, fără un fior care să-i îngheţe spatele.

Că disperarea, căutarea plină de blesteme, poate prinde la un moment dat o nouă stea, în locul celei căzute — poate fi argument pentru descalificarea ei?

Dar nu înseamnă aceasta oare, descoperirea înţelesului esenţial al vieţii, care este credinţa?

Nu are oare actul acesta de credinţă care urmează disperării, un înţeles mai adânc decât chiar al acelor care n'au cunoscut graniţele morţii? Pentrucă el se proectează mai mult pe fundalul învierii, decât al vieţii prime.

Dar credinţa — pe care o socotim a da sens vieţii — nu este ea însăşi o formulă comodă? Comodă prin însuşi faptul că se înglobează în formulă, adică limitează întinderea căutărilor. Mai mult chiar, nu este ancorarea în credinţă un fel de moarte, mai curând decât unul de viaţă?

Iată ceeace nu pot imagina. Credinţa ea însăşi este chin, supunere la canoane, dacă vreţi, sau chee pentru eşirea din întunerecul îndoelilor, certitudine pentru despicarea incertitudinilor, — dar în orice caz chin sau dacă nu, nu mai este credinţă.

Cine nu suferă crezând, cine nu se prăbuşeşte şi nu se regăseşte iluminat prin credinţă, cine nu-şi simte până şi trupul mistuit de febrele credinţei — să nu se mai înşele. Nu crede în nimic.

Deaceea credinţa nici nu este odihnă sau refugiu; de aceea oboseşte pe unii şi dă proporţii de mit altora.

Credinţa nu este comodă; pentrucă o găseşti în viaţă, în centrul vieţii. Şi viaţa nu e comodă decât pentru cine vegetează; aşa cum credinţa nu este accesibilă decât celor cari trăesc, celor care se ştiu vii.

Esenţă de viaţă, completă şi deplină, capabilă să satisfacă şi să umple spiritul cel mai capricios — credinţa nu simte — prin acest fapt — necesitatea originalităţii. Dorinţa de a fi original nu este de altfel, adeseori, decât oboseală a credinţei. Cine crede, crede integral. El nu mai aduce nimic, pentrucă se regăseşte tot în credinţă.

Scriind aceasta, mă gândesc la creştinism care a dat înţelesul cel mai dramatic credinţei. Şi prin ea Vieţii şi Invierii. Când au simţit credincioşii creştini necesitatea de a adăoga creştinismului „ceva"? Când s'a născut prima erezie, adică prima descoperire a nevoii de a fi original sub bolta creştină? In timpul vieţii lui Iisus, atunci când creştinismul era în faza de elaborare? In timpul apostolilor, când totul era încă neclar şi confuz? Nu, mai târziu când creştinismul dăduse toate normele sale — deci când dogma nu mai avea nevoia unui adaos. Dar când unul slab din oastea credincioşilor a obosit în credinţa sa. Şi ele s'au înmulţit în măsura în care alţi credincioşi au obosit; adică au simţit nevoia de a veni cu ceva nou.

Credinţa totală exclude acest adaos. Poate că în forma ei perfectă, exclude chiar înţelegerea deplină; pentrucă ea trece deasupra noastră şi n'o putem prinde pentru a o duce în laboratorul sărăciei noastre. Pentrucă însuşi gestul acestei aduceri la examenul analizei demască oboseală, pe care credinţa n'o cunoaşte.

Aici este de altfel şi paradoxul încercării lui Renan care vroia să dea vigoare nouă credinţei. Şi acesta aducând pe Iisus în laborator, pentru a-l face „de înţeles". Ori, încercând să-l înţeleagă el mai întâi, Renan pierduse el însuşi credinţa adevărată, care este necondiţionată. Ca şi viaţa.

Poate absurdă în această dăruire fără limite pe care o cere, dar nimeni nu este, nu poate fi obligat să creadă.

De altfel, este şi un act prea grav, pentru a sta la îndemâna oricui. Deaceea poate că mai mult decât oamenii vii, sunt — cantitativ — mai disponibili credinţei cei care au cunoscut abisurile disperării. Şi care n'au rămas acolo. Dar care iar, sunt foarte puţini.

COSTIN I. MURGESCU

VIAȚA DINCOLO DE RAMPĂ

Cronica muzicală

ALEXANDRU DEMETRIAD

La cursurile de interpretare ținute de Alfred Cortot la „școala normală de muzică din Paris", acum cincisprezece ani, în plinul acelei emulații care trimitea în scenă cu forțe sporite atâtea tinere valori, se distingea, mergând până la smulgerea unor nereglementare aplauze din rândurile mulțimii de auditori pe care sala Chopin (Pleyel) o putea abia cuprinde, un tânăr, mai înfrigurat decât toți, mai vibrant în avânturi, mai setos de a se împărtăși din bunurile muzicii, mai apt de a o face.

Cadrul acestor focare de înaltă inițiere îi aducea atât de frumoasă recunoaștere, încât îi impunea chiar să-l depășească.

La „Erard", la „Pleyel", la „Gaveau" pe estradele de concert ale Parisului, privilegiatul debutant, deabia la vârsta majoratului, trecea în curând fără de opreliști în marea lume a muzicii, înconjurat de o presă de calde elogii, înscris „din oficiu" printre cele mai însemnate afirmări ale generației lui, acolo unde strânsoarea de talente de prin toate părțile lumii face lupta atât de grea, urcușul atât de aspru.

L-am așteptat cu mari nădejdi în țară. O amplă carieră îi părea destinată.

Știam că mediul nostru nu este încă atât de prielnic, atât de organizat, atât de format, propriu zis, pentru a asigura drumuri largi, orizont deschis creatorului, interpretului, cercetătorului, muzical.

Nu cred să fi bănuit însă cineva din cei ce s'au simțit mândri de a asista într'o mare cetate de cultură a lumii la biruințele unui tânăr artist român, că aproape nimeni nu va afla măcar, în țară, mulțime de ani, de existența lui.

Că, printre sutele de soliști chemați de „Filarmonica" să ia parte la concertele ei simfonice, nu va figura niciodată.

Că la atât de rarele recitaluri date, unul la mai mulți ani, un răslețit mic public de prieteni și izolați ascultători cu intuiția lucrului bun, vor fi singurii la care va găsi ecou.

I-am urmărit recitatul dela „Ateneu". Marți seara și l-am regăsit, în toată distincția sobră dar de nobilă flacără interioară a temperamentului său, în precumpănitoare înclinare către spiritualizare. I-am reîntâlnit tot acel dar propriu artistului de rasă de a găsi expresia fără a-și risipi facultățile de redare în atâtea direcții convenționale, superficiale, nesemnificative dar adesea mai decorative, mai stăruitoare de efecte, mai lesnicios impresionante câte se află în acel purgatoriu de elemente secundare care precedă domeniul artei pure și a căror rezistență nu e înfrântă decât de adevărații muzicieni.

Maturizat în concepție, preferând textele de profunzime, de substanțialitate, rezolvând cu permanent aport de analiză personală complexul lor, desvăluind în același timp o individualitate emotivă de o nuanță specială, de o structură bine definită, Alexandru Demetriad este în arta românească a pianului o figură de elită, un prețios și autorizat purtător de cuvânt.

Dramatismul sumbru, dureros, în același timp pasionat și reculeș, pe care le găsește pianului în paginile celui mai autentic romantism și care au atât de intime legături cu firea, temperamentul și sensibilitatea artistului, ne îndreptățesc să-i cerem, pentru un viitor pe care îl dorim cât mai apropiat, un recital Chopin-Liszt, făcut credem să le găsească particular de fericite rezonanțe

ROMEO ALEXANDRESCU

DIN CAUZA

abundenței de material, ne vedem siliți să amânăm, pentru numărul viitor, cronica celor două bune spectacole prezentate în cursul acestei săptămâni: „Școala femeilor" la Teatrul Muncă și Lumină și „Lucrezia (nu „Lucrezzia" cum anunță afișul) Borgia" la Teatrul Național.

În ceeace privește premierele teatrelor de „gen ușor" „Alhambra" și „Leonard", lăsăm „revistele de specialitate" să se ocupe de ele.

Documente

A. de HERZ, ACTOR

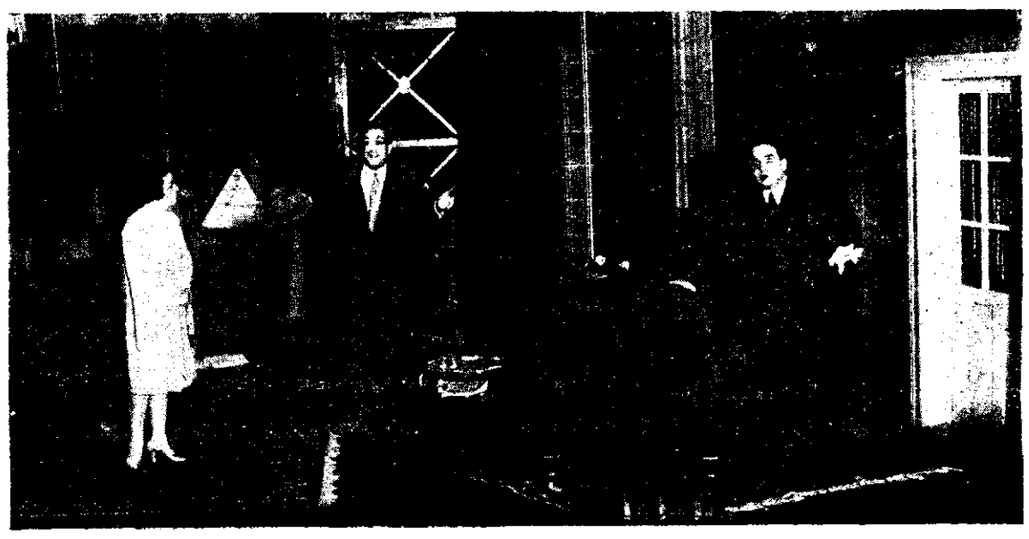

Scenă din „Mărgeluș"

Revenind la direcția teatrului „Comedia", d. Sică Alexandrescu a anunțat reluarea piesei „*Mărgeluș*" de A. de Herz.

Va fi o dreptate ce se va face acestei comedii de cuceritoare gingășie și de mare umor, una dintre cele mai bune ale autorului „Păiajenului".

Reluarea lui „Mărgeluș" va însemna totdeodată și o pioasă comemorare a originalei figuri scriitoricești a „Baronului", dela a cărui moarte se împlinesc la 10 Martie 1942, șase ani.

Fotografia - document ce-o publicăm cu acest prilej, destăinuie și o ipostază mai puțin cunoscută a regretatului dramaturg și ziarist: aceea de *actor*.

Intr'adevăr — ca Shakespeare, Molière, Sacha Guitry și d. G. Ciprian — a fost și A. de Herz tentat, adesea, să fie interpretul propriilor sale piese. Iar ce e mai interesant, e că a izbutit cu succes.

A. de Herz a susținut ca actor, două roluri principale, în două dintre cele mai aplaudate comedii ale sale: *Omul de zăpadă* (într'un turneu) și *Incurcă-Lume* (la București).

Documentul nostru fotografic prezintă un instantaneu din „*Incurcă-Lume*", jucată în stagiunea 1928—1929, la teatrul Mic, în regia d-lui Sică Alexandrescu.

Obiectivul aparatului a surprins, într'o scenă de mare efect, pe trei dintre principalii interpreți: d-na *Nelly Caracioni*, d. *Marcel Enescu* și *A. de Herz*.

Pot fi remarcate, în fotografie, atitudinea și mimica, foarte sugestive, ale *actorului* A. de Herz.

C

GONG

AUDITORII

neuitatelor conferințe ale d-lui *Ion Marin Sadoveanu*, începute cândva sub auspiciile grupărei „*Poesis*" și continuate ani dearândul la Teatrul Național, vor primi cu bucurie vestea apariției primei fascicole din „*Istoria universală a Dramei și Teatrului*"

Hotărîrea d-lui *Ion Marin Sadoveanu* de a pune la îndemâna cititorului român, rodul unei munci închinată cu dragoste și sârguință teatrului, nu este, credem, numai mărturia unei pasiuni nedesmințite a autorului, ci și un omagiu îndreptat către mulțimea auditorilor cari i-au urmărit, cu atât interes, conferințele.

Din mulțimea aceasta, se vor alege desigur cititorii unei cărți ce s'ar cuveni cercetată de toți oamenii noștri de cultură și de toți artiștii însetați să afle, adunate laolaltă, etapele și semnificațiile unei arte pe care ei înșiși o slujesc.

Deocamdată, consemnând apariția celei dintâi fascicole (*Drama și Teatrul Religios în Evul mediu*), ca o dovadă a preferințelor autorului pentru epoca în care „*drama și teatrul religios, transformat neîncetat de puteri din afară, a realizat una din trăsăturile de bază ale unui spirit european*", ne vom îngădui să afirmăm că această lucrare, atunci când cele 30 de fascicole făgăduite, vor putea fi rânduite cronologic, va justifica orgoliul românesc cu încă un act de prezență în cultura universală.

Până atunci, nădăjduim să aflăm în curiozitatea cititorilor de carte români, cea dintâi justificare a efortului autorului și editurei care și-a luat sarcina să prezinte întreaga lucrare în condiții tehnice ireproșabile, cu prețioase reproduceri după stampele și gravurile timpului evocat în fiecare fascicolă.

INVITAȚIA

Institutului German de Știință, la a treia conferință a d-lui Dr. Günther Spaltmann, *despre* „Literatura dramatică germană contimporană", *înlesnește oamenilor noștri de teatru un contact direct cu operele celor mai reprezentativi dramaturgi ai Reichului, completând informațiile celor interesați cu sugestii de preț.*

Activitatea Institutului German de Știință, se afirmă astfel — sub priceputa conducere a d-lui dr. Ernest Gamillscheg — *și în domeniul teatral, de cel mai mare folos legăturilor culturale germano-române.*

Iar contribuția d-lui dr Günther Spaltmann, *la cunoașterea unor scriitori ca* Ernst Bacmeister, E. G. Kolbenheyer, *sau* Wilhelm von Scholz,—*din a cărui operă dramatică a fost reprezentată și la noi în anul 1927, turburătoarea piesă* „La întrecere cu umbra" — *se cuvine prețuită, cu deosebire, pentru nouile perspective ce deschide scenelor noastre în preajma alcătuirii repertoriului stagiunei viitoare.*

S. D.

ALEXANDRU BOTEZ
regisor al Teatrului Național

Măști și reflectoare

INTERLUDIU

...în care e de datoria noastră, deși cortina a căzut pentru entr'acte, să întoarcem gurile reflectoarelor către ocupanții fotoliilor — mai înainte ca să-și fi urnit cărnurile spre ospătărie.

Prinși în criza situației: între a aplauda și a răcori cu un sirop intelectual coborît în stomac, spectacolul e dintre cele mai triste, întâlnit doar la un teatru familiar unde cupletul înlesnește digestia.

Desigur că din partea noastră arătăm curajul — și nu vrem să fim deloc modești! — când ne asumăm acest jos măștile! *și prindem fascicolul biciuitor al luminii pe toți bărzăunii premierelor. Prea aruncăm tot ponosul în fața celor de pe scenă, prea le gâfâim în nas îndestularea și nesimțul — lor, cari au snigura vină de a ne scoate din nepăsare.*

Unul dintre ei într'o bună zi mi-a mărturisit, oarecum inciudat, ura lui față de spectatorii premierelor. Față de cei ajunși premiere-iști dintr'o obicinuință lesne de înțeles, alții din snobism (sunt cei mai periculoși!)— iar pemiere-iștilor oficiali doar atenția care se dă câinilor cari latră la lună.

De unde la începutul carierei timiditatea îl îndemna să facă sluj, cu fiece premieră răbojită, caninii și-i desgolește și reverența s'a schimbat într'un ridicat de coadă agresivă, de ghiare reținute, ca ale une feline scărpinată acolo unde nu-i place...

Deși se lasă, se unduiește la mângâierile spectatorilor de orice fel, Actorul în clipa aplauzelor ajunge patruped — feminizat: o felină cu pretenția ca să nu fie întăritată. De aceea sala luminată este prinsă în clipa destinderii și în toată goliciunea deslănțuirii entuziasmului sau schițarea neaderenței la emoție. Actorul nechinuit de lumina rampei face cunoștință — dela înălțimea scenei, — cu adversarul prins de data aceasta în flagrant-delict de conștiință: să fie spectator cumsecade, snob sau cu favor? Pe lângă avantajul înălțimei, Actorul are de partea lui galeria, care niciodată n'a făcut mult sgomot pentru nimic; galeria care întruchipează paradoxul în materie de aranjament și clasificare a spectatorilor: poziția locuită de cei mai necumsecade oameni! Poziție care deși nu-i de frunte, este pecetia unui succes — natural când nu-i regizat! — și din anonimatul unei mansarde ca toate mansardele (cea a Teatrului Național este circumcisă: Thalie-le sculptate dintre arcade, poartă în păr steaua lui David!) — *entuziasmul îmbrăcat în haine de lucru gâlgâe până se revarsă deasupra lojilor de rangul 3, 2, 1 — parter și fotolii de orchestră.*

„Tonul" deci pornește dela cei mai ponosiți, dela cei mai nepriveligiați spectatori: cei dela galerie. Iar în descrescendo-ul pe care l-am arătat, entuziasmul pălește ajungând convenție și trecere a crizei spre spectacolul din foyer. Aplauzele dacă sunt la lojile de rangul 2, 1 — parter și fotolii de orchestră nu vizează decât tangențial pe cei de pe scenă, și sunt adresate cunoștințelor care se descopăr pe lumină; face-à-main-urile sunt manevrate de zor; ultima tăietură de rochie e discutată; can-can-ul se susură la ureche; flirt-ul se prelungește pentru pauza viitoare. În foyer se răcoresc inteligențele înfierbântate și se discută cu voce tare: „această piesă, chéri(e), am văzut-o la Paris cu o distribuție încântătoare. Dar nici de comparat!..." (se grasează după aptitudini). *Intr'un târziu, după ce plasatorii au răgușit invitând premiere-iștii în sală, cortina ridicată, doamne în negru — domni în negru, așișderi de scrobiți, își scârțâie ostentativ pantofii, trântesc ușile și-și orânduesc ținuta pentru expus. De multe ori corijează în cercul cunoscuților din lojă ținuta lor de pe scenă. Sau sunt neplăcut impresionați când cei de pe scenă îi eclipsează oarecum, le aburesc vitrinele...*

Un spectacol pe scenă, unul în sală dar!.. Cel din urmă făcut de către public, de către un anumit public spectator, ajuns hărmlaie de câini țîrbi cari mușcă dar nu prind nimic între fălci. Cari doar înbăloșează, murdăresc tot ceeace le trece de vârful nasului. Acestea sunt premierele bucureștene. Premiere în care nu se poate respira; sunt prea pline de ele! Răbufnesc de sub fardul snobismului duhori care înnăbușă pe singurii curați: galeria și pe acei câini cari latră la lună, pe cronicarii dramatici.

Emoția dinaintea primului gong al premierei n'a împărtășit-o, de-acolo, de pe scenă, nici un domn cu frac și joben, nicio doamnă în negru, și s'o păstreze o clipă între ei, în lojă?!

Niciun domn cu frac și joben, nicio doamnă în negru nu s'a gândit că oglinzile din foyer și loji vor arăta cândva reversul hâd al chipurilor lor de fantoșe?

Atunci...

...câinii vor urla!

N. ALEXANDRESCU-TOSCANI

MUZEUL TOMA STELIAN

(Urmare din pag. I-a)

Sala alăturată, celebră până mai ieri printr'un **Bonifazio Veronese (dei Pitatti)** o „adorație a magilor" de curând restaurată, și printr'o „suzană la baie" de cea mai bună tradiție venețiană, poate din școala lui **Tizian**, s'a îmbogățit de curând cu alte, mai mici dar nu mai puțin importante, tablouri mai moderne: un **Corot**, un peisaj marin de **Gustave Courbet**, încă un **Diaz de la Pena**, ale cărui tonuri proaspete au fost cu multă delicatețe chirurgicală revelate de sub galbenul-auriu al unui vernis alterat, și altele printre care un **Gaspar Poussin** (Duguet).

A treia sală de pictură străină are în centrele panourilor paralele două mari pânze asemănătoare, baroce ambele: una spaniolă din sec. XVII, alta semnată **Pietro Marchesini**. O pânză interesantă este cea atribuită sec. XVII italian, al cărui subiect este luat după o gravură a lui **Luca din Leyda**, reprezentând o judecată a lui Christ.

Două pânze atribuite lui **Salvator Rosa**, o vocație a Sf. Eustațiu și un minunat peisaj.

Un **Luiz Morales** și un **Zurbazan**, un **Neefs**, un **Wouwerman** și un studiu de **Edouard Manet**, alături de o schiță a lui **Puvis de Chavannes** și un mic **Delacroix**, umplu restul. O sală deschisă de curând la parter, conține un **Munkacsy**, un peisaj baroc și un eventual **Paussin**, alături de un portret semnat **Courbet**, și câteva piese mai puțin importante (Ménard, Wattelet, Deffreger, etc). Parterul adăpostește și vitrinele elegante ale colecției **Lenș**: miniaturi porțelanuri și obiecte de artă aplicată, cu mult gust colectată de boerul Lenș, conte de Moissac, legate Muzeului prin executorii săi testamentari. De aici, vizitatorul se găsește nehotărît să urce ori să coboare; dealungul scării sunt înșirate în monom ascendent, acuarele și desene, la popasuri alternate cu sculpturi.

In prima ipoteză, vizitatorul va găsi la subsol o secție de artă orientală și extremorientală; ștofe, covoare, ceramică persană, obiecte japoneze de vitrină, mobilă chineză, picturi tibetane, broderii indiene, țesături nord-africane, etc., unele provenite din legatul d-nei **Stănculeanu**, altele din colecția **Stălineanu**. Există și o vitrină cu sculptură **Khmeră**, din **Agkor** și o vitrină dăruită de muzeul din **Cairo**, cu ceramică veche egipteană. Vitrine de ceramică românească populară și modernă, datorită d-nei Nora Steriadi, fac trecerea către un climat mai autohton. In același subsol, în vitrinele speciale, luminate interior, în care se găseau anul trecut stampele japoneze din școala lui **Hokusai**, anul acesta au fost expuse câteva zeci de desene **Grigorescu**, din toate epocile și în toate technicele. Este o ilustrare directă a tezei susținute de d. prof. Oprescu în ultima sa carte, după care lui Grigorescu i se cuvine unul din locurile cele mai importante între desenatorii europeni ai secolului apus. Subsolul adăpostește încă o suită de desene, românești de astădată, începând cu Grigorescu și Paciurea, artiștii genului acestuia la noi, Petrașcu, Tonitza, Ștefan Popescu, Steriadi, Pallady, Ressu, Cecilia Cutzescu-Storck, Anastase, Stoica, Iordache, Lucia Dem. Bălăcescu terminând cu G. Tomaziu și Horia Damian, cei mai tineri **maeștri** români. Un panou rezervat desenatorului Paciurea, ține tovărășie sculpturilor sale, împrumutate de văduva artistului: câteva himere, celebrul Zeu al războiului, portrete.

Intr'o vitrină, caetele sale de schițe. Etajul este total rezervat picturii românești, realizându-se astfel o dorință a publicului amator: un muzeu de artă românească modernă. In felul acesta, Muzeul Toma Stelian își definește și rostul funcțional între atâtea muzee cam așișderea organizate, ale statului.

Muzeul Toma Stelian este astăzi singurul în care vizitatorul își poate face o idee globală despre istoria picturii românești, dela primii ei pași sub îndemnul influenței occidentale ,italiene mai cu seamă și germane, (pe lângă mulți pictori și sculptori streini veniți în țările române pe la începutul sec. XIX, influența occidentală s'a înrădăcinat la noi prin faptul că primii pictori autohtoni și-au continuat școala, după ucenicia din țară pe la câte vreun maestru străin, trecând apoi în străinătate, la München, Roma ori (Florența) și până astăzi. Dacă icoane fragmentare ale secolului nouăsprezece români, se mai pot obține prin alte muzee o viziune încheiată a evoluției istorice parcurse de arta românească nu se poate dobândi decât în acest Muzeu, aranjat după nevoile logicei, uneori aproape didactice, pe săli unmare, care reprezintă epoci restrânse din istoria artei românești. Prețios prin latura aceasta pedagogică — muzeul este cel mai bun mijloc de instruire a publicului — Muzeul Toma Stelian mai este și singura colecție publică, în care se poate avea o imagine justă despre arta contemporană din România, fiind astfel important pentru străinii turiști sau vizitatori oficiali, care vor să cunoască și latura culturală a țării. In afară de cele 4 săli consacrate fiecăruia dintre corifeii picturii românești, **Aman, Grigorescu, Andrescu, Luchian,** muzeul mai posedă o sală de onoare în care figurează maeștrii, în viață: **G. Petrașcu, I. Al. Steriadi, Th. Pallady, N. Dărăscu, Eustațiu Stoenescu.** Pentru **Ștefan Popescu,** există o sală specială cu lucrări din toate perioadele maestrului. Sălile laterale conțin panouri dedicate d-lor **Bunescu, Camil Ressu**, regretaților **Ștefan Dimitrescu** și **N. N. Tonițză,** pictorilor din generația de 40 de ani, ca **D. Ghiață, Lucian Grigorescu, H. H. Catargi;** nu sunt neglijați nici pictori mai tineri, sau mai puțin definitiv fixați în conștința publicului Fazele căutării unui artist, interesează tot atât cât realizările sale finale. Așa se explică dece, păstrându-se viu, muzeul Toma Stelian face la fiecare Salon Oficial sau expoziție colectivă, achiziții noui, ca și la expozițiile individuale ori de grup. O sală a nouilor achiziții prezintă publicului piesele care vor intra apoi, definitiv, în sălile respective. Parcurgându-le succesiv, sălile elegantului muzeu, tapetat cu pânză de sac de culoarea neutră care convine cel mai bine reliefării tonurilor din cadre, parchetat și prevăzut cu o mobilă sobră și geometrică, acordată perfect cu liniaritatea și ritmurile calme ale încăperilor, dau iluzia continuă a unui muzeu occidental. Prezentarea rarefiată a tablourilor, pe un rând sau două, la înălțimea privirii numai, lipsa de aglomerare, (atât de supărătoare în celelalte muzee românești), izolarea fiecărei opere în spațiul ei propriu, sunt cerințe psihologice ale oricărei expoziții care vrea să fie bine privită. Aceasta trebuie cu atât mai mult scoasă în evidență cu cât nu dintr'o indigență a operelor, ci din cunoașterea legilor contemplației artistice, panourile au evitat supraîncărcarea. Depozitul sistematic al muzeului — o altă inovație modernă perfect pusă la punct, geme de lucrări care ar putea fi expuse cu succes. La fel mapele cu gravuri și desene, care n'ar avea sorți să fie văzute de public, decât în cazul când un local nou, anume construit și ținând seama de toate normele muzeografiei moderne ,ar fi construit în parcul ce înconjură clădirea actuală dela șosea. Este un material care, în împrejurările actuale, rămâne nevalorificat, din lipsă de spațiu, dar care ar prinde bine educației artistice a publicului nostru. Direcțiunea rezolvă momentan problema variând continuu aranjamentul muzeului, făcând să se succeadă, pe lângă piesele esențiale, materialul divers. Este însă cu atât mai greu, cu cât nu sunt singurele schimbări impuse de împrejurări. Intâi alarmele războiului și necesitatea de a duce prețiosul material la un adăpost mai sigur, mai târziu cutremurul care a deteriorat clădirea, au necesitat împachetări și despachetări, trudnice, având în vedere fragilitatea și valoarea obiectelor.

Localul renovat și adaptat mai bine nevoilor unei expoziții permanente, este un dar al cutremurului și al tenacității direcțiunei. Astăzi avem un muzeu european de pictură românească, datorită unui român de concepție și energie europeană. Profesorul G. Oprescu s'a identificat cu opera sa, până într'atât încât să considere ca un suprem țel al vieții sale, clădirea unei pinacoteci românești și utilarea ei cu tot ce lipsește micului dar strălucitului muzeu de astăzi.

In România se poate face treabă. Școala noastră de pictură o dovedește. Superioritatea ei asupra publicului, de un nivel încă mediocru, duce însă la situații paradoxale. Pentru valorificarea eforturilor celor care au muncesc astăzi pentru o artă **românească,** este nevoie de un public educat. Existența lui, depinde de instrucția artistică obținută în muzee. Iată dece se impune crearea unor condiții prielnice acestei educații. Inițiativa particulară a făcut din Muzeul Toma Stelian un organism viu. Inițiativa statului va trebui să-i confere posibilități de desvoltare și permanență.

ION FRUNZETTI

In numărul viitor, vom începe publicarea romanului

Amestecul lui Ahasuerus Benoni

de AUREL ȘTEFĂNESCU

Inplinind 50 ani de apariție

„VESELIA"

din 12 Martie apare într'un număr festiv de 64 pagini în culori, cu colaborarea celor mai de seamă humoriști români și străini

Despre romantismul eminescian

(Urmare din pagina I-a)

Pe dealtă parte, în ceeace privește literatura, poetul își hrănește geniul creiator, cu tot ce găsește mai fantastic. D. I. M. Rașcu a dovedit foarte documentat, frecventa lectură din Theofile Gautier a poetului român, ba, chiar și influența, în ceeace privește tehnica. (Revista „Indreptar" 1929).

Cum mai poate explica, oare, „momentul istoric" sau „ambianța coexistentă" romantismul eminescian, evadarea din realitate a marelui liric, când întreaga gândire și simțire europeană căuta cu sete concretul, sătulă de vechile năluci ale romantismului, care mai apăreau încă pe ici, pe colo? Acest anacronism, existent, nu numai în opera poetului, dar și în isvoarele lui de inspirație?

Nu vom căuta să stabilim aici cauzele acestei nepotriviri: ele există în conformația însăși a poetului și, mai presus de toate, în structura sa temperamentală.

Este un motiv indispensabil, nu numai cercetătorului, care năzuește o aprofundare cât mai completă a operei lui Mihai Eminescu, dar și celuia care urmărește sintetizarea desăvârșită a personalității genialului poet.

Poate că, din acest ultim punct de vedere cel ce reprezintă, până acum, culmea poeziei românești — creind drumuri noui și nemergând pe acelea care-l așteptau — apare și mai mult o personalitate, în sensul eroicului carlyleian.

CONSTANTIN STELIAN

POESII

de EMIL BOTTA

DOAMNA SEARĂ

Mă duce dorul către umbre iară,
străbune codru, vechiul meu Alcide,
cu gure dulci m'au sărutat silfide,
m'a prins în plasa ei plăcuta seară.

Nu's astre 'n cer câte visez iubi,
nu-i noapte atâta câtă ard să port,
departe's, vai, de al veșniciei cort ;
în umbra lui regească vrere-ași fi !

Veste s'a dus că nu mai suntem tineri,
cărăm cu noi al bătrâneții pas...
Din focul clipei stinse ce-a rămas ?
Lacrime doar, ce's partea crudei Vineri.

Mă duce dorul către umbre iară,
străbune codru, vechiul meu Alcide.
In poartă bat și mă omor : deschide !
Nu te cunosc, îmi spune Doamna Seară.

DINTR'O IARNĂ

Unde-mi urlă viscolul prin codri
ca doar să-l audă Crăciun bătrânul !
Unde-mi bate viscolul prin codri...
E Molda poate ce-și chiamă stăpânul.

Nu știu, nu știu : îngeri aud,
intonând hölderlianul acord,
nu știu : satane aud
a iernilor goarnă grozavă spre Nord.

La urma urmelor fie ce-ar fi ;
scheletica lună pe cer a lucit,
a tins către mine un braț prăpădit.
O, la urma urmelor fie ce-ar fi !

MIRELE FERMECAT

Nalt, înalt, luminat,
Mirele fermecat
se arată în pervazele nopții lăute.
De lance mâinile străbătute
către tine, iubită, le poartă.
E nalt, înalt, luminat,
Mirele mult întristat ;
chipu-i descarcă jupiterica rază
om de abia poate să-l vază.
Ai, fântânele nopții se închid,
ai, se ridică spaimele, zid.
Clipește, luno, clipește,
zidul de piatră de-mi risipește.
Nalt, înalt, luminat,
e Mirele fermecat,
cu ochi clocotiți
de cioare scobiți,
cu brâuleț de ceață,
cu ciubețele de ghiață,
cușmă'n cap, de stele,
stele, dulci misterii,
se scutur ca merii
la sărutul verii.

CĂTRE FANTASIO

Spune columbă senină,
plutitoare printre vii colonade,
unde mi-e frumoasa Elena
tâlhărița bărbatei Troade ?

A fost lăsat să-i piară
alb roza ei cunună ?
Spune, spune-mi Fantasio,
de o Elenă, a Troadei nebună.

Și încă mai spune-mi de Isoldele stele,
lungă-i calea până la ele ?
Despre încântatele nopții mijloace și laturi,
spune, spune-mi până mă saturi.

Mă du la cetatea robită 'n ruine
Fantasio, acela ce-mi dai,
după geruri și somn, trandafirii,
pătimașele roze de Mai.

Pe aleea visată ca'n Dante să trecem,
prin palatul pădurii, prin vuindele-i sale...
Ah, arcașe Fantasio, răpune-mi columba
cu săgețile tale.

ODATĂ CA NICIODATĂ

Vai, sărăcuțul Cupar
care turna
în cupele de chihlimbar,
esențele nopții !
Fetele noastre cucuete
erau deșuchiate și bete
deși ce nobile nume purtau...
O evoc pe Stella,
damicela Stella
și pe cealaltă,
o coțofană
aleasă pe sprinceană,
bursuca, voinica,
dama Metafizica.
De sete când aiurau, rumeoare,
semne făceau :
toarnă Cupare !
Și Cuparul venea,
demn, taciturn, cu aerul său de astrucat.
O, părea un mort, un aristocrat,
printre fetele din curiosul palat.
Și era să uit :
mai avea Cuparul cinci feciori,
cinci umbre livide. Pela cântători
piereau în pivniți să aducă vinul,
paradisiacul, vinul divinul.
Dar într'o noapte
n'au mai venit...
O, ciudata noapte pe loc s'a topit !
In cerul negru ardeau cinci sori,
în cătrănitul cer, în fundul Tartarului :
erau cinci feciori,
tuscincii feciori ai Cuparului.
Și, mai sus, ducea luna pe umeri
cum duce măgărușul samarul,
însuși Cuparul.
O, de frica spamei care mă lua
încălecat-am în fugă pe o șea.

MARIONETA

Era una Marioneta
pentru care noi suspinam,
una, în cer, Marioneta
pe care noi o visam.
Și stelele, vârfuri cu dor,
cu dorurile noastre făceau cor
și luna, clara, oprise careta :
saltă, saltă Marioneta !
Dece Dumnezeule oare,
în hilarul danț al paiației de lemn,
ai sădit absoluta, ireala splendoare ?
Ah, strigam, strigam ca pierduții,
aruncând în arenă bumbii, marota, boneta :
saltă, saltă Marioneta !
Sufletul ei în lemn se muncește,
de asprele coapse, de piept, se lovește,
articulațiile sunt de lemn,
totul e densitate și corp ;
dar ce ireală e Marioneta
prezicătoarea nonexistenței...
Și arhaicul circ, umila baracă,
linse de valuri se pleacă,
se afundă jumătate în vis.
Ah, striga Primăvara,
se ruga violeta :
Saltă, saltă Marioneta !

NERVAL

E noaptea mai albastră ca oricând
în intermundii, prin tăcutul regat.
Ah, o umbră trece valsând,
sau tu ești, Gérard, spânzurat ?

Și trec printre stele într'una perechi,
stele uimind, luând stelelor graiul...

Lui Emil Giurgiucă

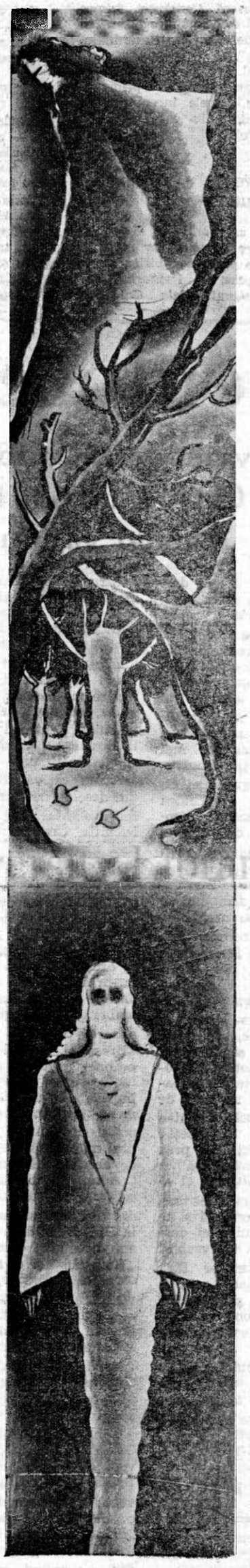

Noi, lupii din Argos, plutim
pe Silentium, luntrea ca paiul.

Șoaptă ce ești ! Dar te-am auzit :
...Suntem sătui de lumini și de claruri,
de frumusețea care ne-a împietrit.
Nouă, marinarilor din anticul mit,
ne e dor de glume, de jocuri, de zaruri...

Și marea ce copii ne socoate,
aruncă din funduri tritonii și monștrii drept daruri :
Implinite vi's placul și voile toate,
iată glume și jocuri și zaruri.

DRUMUL

Drumule de pulbere plin,
frunte'n cer, coperită de laur,
Drumule colindat de aștri giganți,
de Scorpion, Capricorn și de Taur,
Pelerin ce aduci peste țară
nopțile mari, minunate,
lactee căile tale,
hieroglifele pe veci ferecate,
unde e Raiul, Drumule Sfânt,
de-mi sună, rapsodul, aproape, aproape,
ca în eolienele harfe
vântul, seraficul vânt ?
„Drept înainte,
a spus fantastul acela, Drumul fierbinte,
dincolo de a stelelor clae,
dincolo de a lunii văpae,
acolo unde se'mbat,
de un dor nesecat,
frățior cu sor,
de luciferianul, rău dor,
afla-l-vei Raiul acolo. Drept înainte !"
Ca gladiatorii în circuri
imploram grația stelelor :
Clemență Demonicelor,
Drumul e lung,
la poarta lui când, Mare Doamne, s'ajung ?
Departe e Raiul, drept înainte
și până la el,
Caribdele reci, lătrătoarele Scylle,
vor sufla,
vorbite să mă stingă cu zile.

CUVINTE

Spus-am stelelor : sunteți frumoase
și vă stă bine așa.
E o haină scumpă liniștea,
sunteți foarte, foarte frumoase.

Ascultați-mi rugăciunile,
voi înghețatelor în brumosul halo !
Dar tremurătoare vi's buzele
și lacrima, lacrima, o !

Miluiți cu zâmbetul vostru
pe cel nepoftit la solemnitate,
dăruiți-mă cu liniștea voastră,
aulice stele, misterioase armate...

INVINSUL

Cu silve și ode cercat-am
să ispitesc fermecata Natură.
Ca un Don Juan am cântat
madrigale
și câte'n lună și'n soare, nimicuri,
și, din când în când,adevărurile și cruzimile mele.
Dar anii lumină, anii trecură,
acumu's cu Maturitatea sub acelaș acoperământ,
Mizantropia dulcețuri amare-mi servește.
O, cu frica'n oase ca nu cumva
să mă alunge amfitrionii,
cu frica stau.
Tot mândre's, Doamne, stelele
și îngerii neclintiți în străvechile cadre,
Tăcere, Durere și frate-său Dorul, mezinul,
tot neclintiți ca biete cătanele, țepeni.
Mormăe în mine, acuma, un altul
și-mi vântură ca bătrânii cenușa din vatră.
altul mi-a luat locul și altul se'ndreaptă
în oftări spre tainice țeluri.
Și e surd și e orb : nu răspunde
la chemarea din tipsii de argint a pădurii. Nu cunoaște
cel vrăjit dute-vino al stelei în spații.
(„Dropie, dropie
vremea ți-se apropie",
spun la țară ai noștri)
Dar la fel de nebun ca odată pot fi,
aceeași nepace-i în spiritul meu,
aceeași beție de alt'datată.
D, nu mă părăsi niciodată,
nu-ți lua ziua bună ,ela mine
jucătorule spirit al undei undine,
spirite bântuit de nepace.

Concepția de artă la Dostoievski

Intre felul cum este creată opera lui Dostoievski și între crezul său estetic există, după cum era și de așteptat, o perfectă și legitimă identitate. S'ar putea spune chiar că, în formularea ideilor sale despre artă, Dostoievski se lasă condus nu atât după cele ce simțul său critic i-ar putea indica în operile altor scriitori, ci după cele ce găsește, în propriile sale creațiuni.

Despre un sistem estetic, clădit pe baze științifice, nu poate fi vorba la Dostoievski. El își emite ideile de-alungul a numeroase articole, dintre care Ce este arta *și* Câteva păreri asupra literaturii ruse *sunt cele mai importante* [1]).

Partizan al frumosului pur, Dostoievski este contra artei cu tendință. Adepții acesteia din urmă greșesc când afirmă că societatea, și odată cu ea umanitatea, s'ar putea sluji și îndrepta cu opere create ad-hoc. Arta nu cunoaște bariere și inspirația adevărată are nevoie de libertate. Ceva mai mult, cu cât o mișcare

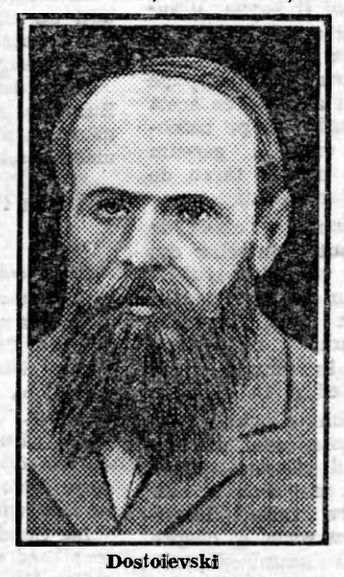

Dostoievski

literară se desvoltă într'un mediu de libertate absolută, cu atât ea va fi mai folositoare societății respective.

Dar ce este arta și ce se 'nțelege prin libertate absolută ?

Arta — crede Dostoievski — este pentru om o necesitate, indefinibilă în esența ei, fără de care viața noastră n'ar fi posibilă. După cum foamea provoacă turburări în organismul nostru, tot așa lipsa de artă anemiază sufletul. Omul aspiră către frumusețe, o descoperă și-o acceptă fără alte condiții decât aceea că e frumoasă. Admirația noastră pentru frumusețe merge până la idolatrie. Deși adânc imperioasă, nevoia de artă nu apare permanent. Ea se face simțită mai ales atunci când viața noastră este în desacord cu realitatea. In astfel de momente, sufletul omului suspină după liniște și armonie. Odată descoperite, ființa umană tânjește după noi leacuri izbăvitoare. Urmează — alternativ— faze de bucurie și tristețe, după cum liniștea și armonia sunt sau nu prezente. In timpul acestei desfășurări în zigzaguri, sensul comun al artei dispare. Pentru a fi din nou mișcat, sufletul omenesc are acum nevoie de ceva excepțional. Acest ceva excepțional se obține numai prin sfințenie. Cum însă sfințenia nu există decât în stare ideală, arta, și odată cu ea societatea, trebue să tindă mereu spre mai bine, influențându-se reciproc.

Ajuns aci, Dostoievski se găsea de fapt în lumea lui literară. Starețul Zossima nu propăvăduia altfel de idei angelicului Alioșa. Rămâne să vedem mai bine ce este frumosul obținut prin sfințenie.

Frumosul de care vorbește Dostoievski întrunește în el trei calități: e normal, sfânt și, pe deasupra, sublim. Normal, fiindcă trebue să animeze viața nu împingând-o dincolo de făgașul lui obișnuit, ci consolidând-o în ce are ea mai firesc, sfânt, fiindcă trebue să fie încărcat cu puteri purificatorii, și sublim, fiindcă trebue să întreacă prin vrajă și fiori tot ce mintea noastră poate născoci.

Omenirea, cu așezările ei actuale, nu poate fi însă propice unui atare frumos. Numai o societate profund creștină — pentru Dostoievski izvorul sfinteniei nu poate fi altul decât ortodoxismul — e în stare să ofere desvoltarea artei visate de marele romancier. Așa fiind, concepția lui Dostoievski rămâne mai mult un ideal. In sânul ei, libertatea de a scri — fie ea chiar absolută — nu mai e un pericol: într'o societate sfântă, ce anume ar mai putea întina arta?

Trebue să mai menționăm că, în afară de cele de mai sus, arta întrevăzută de Dostoievski trebuie să mai fie și realistă. Asupra acestui caracter — izvorul romanelor sale — el insistă foarte mult. Talentul, spune creatorul lui Ivan Karamazov, e dat scriitorului pentru a impresiona. Poți să cunoști un lucru foarte bine, să-l vezi producându-se de zeci și sute de ori, și totuși, transpus în artă, să-și piardă din puterea lui de a emoționa. Esențialul e — conchide fără alte explicații Dostoievski— să scrii bine. Dacă afirmația ar veni din partea altui scriitor, poate că nu i-am acorda atâta importanță. Dar Dostoievski nu jonglează cu definițiile și un cuvânt de al său atârnă cât zece de ale altora. Să scrii bine — iată la ce se rezumă îndemnul și mărturisirea celui mai realist dintre romancierii lumii. Nu înflorituri de stil și nici episoade de prisos, ci viață, cât mai multă viață. Ca'n Crimă și Pedeapsă, *ca'n* Frații Karamazov, *ca'n* Idiotul....

Este posibilă arta propăvăduită de Dostoievski ?

Ținând seama de cele scrise de el însuși, putem răspunde că da. Insă ideile lui Dostoieski ne par emise nu pentru a da roade practice, ci pentru a-i lămuri gigantica operă. Vorbind de artă, el s'a avut totdeauna ca exemplu pe sine. Deaceea, influența lui s'a manifestat și se va manifesta nu prin ideile sale estetice, ci exclusiv prin operă, unde de fapt se găsesc și realizate.

VLADIMIR DOGARU

1) Vezi *Journal d'un écrivain*, traduit du russe par Jean Chuzeville, Paris, 1938.

CERNAUŢI, VECHI TÂRG MOLDOVENESC ŞI ORAŞ CARE INCEPE

CERNĂUŢUL PURTA SUMAN ŞI IŢARI

Cernăuţul purta suman şi iţari când s'a născut la vadul Prutului, şi joben şi frac în ajunul cutropirii celei din urmă de către puhoaiele de tovarăşi ai noului Pugaciev.

Şi Cernăuţul sângera de sub inimă şi din rănile răstignirii când l-au mântuit de pătimiri oştile crucii.

I s'a împlinit oare destinul?

Mai are de zis ceva acest *fost târg de samsari prin vama căruia s'au scurs bogăţii fantastice şi 'n cafenelele şi localurile anume tăinuite ale căruia se încheiau, dintr'un clipit de ochi şi cu o complice strângere de mână, afaceri de zeci şi sute de milioane în valutele cele mai forte ale lumii?*

Târgul acesta *nu mai are nimic de spus. A fost cântărit şi judecat. Ochii destinului cari pătrund toate inimile, până şi cele mai întunecate, i-au văzut păcatul şi l-au vindecat de el.*

Nu! Cernăuţul acesta *a fost şi nu mai este. Şi-a cheltuit toate şuşotelile şi nu mai are nici un cuvânt de adăogat.*

Jobenul şi fracul în cari cobora în stradă, cu cartea de rugăciuni subsuară, învelită 'n pluş şi mătasă, îi fâlfâie, în bătaia vântului celei din urmă zile lungi, lugubru ca zdrenţele mortului păstrat prea mult printre vii.

Cernăuţul acesta *a iubit numai aurul şi argintul şi a crezut că nu are nici o îndatorire faţă de rădăcina înăbuşită de sub el. De fapt nici nu avea vreo legătură cu răbdătoarea şi trainica rădăcină.*

Cernăuţul acesta, *de până la a doua-i desrobire, ademenea fiicele frumoase ale neamurilor şi le vindea, peste mări şi ţări, în murdare robii.*

Ce legătură de inimă şi suflet aveau „Cernăuţenii" la cari ne gândim, cu neamurile *numite de ei astfel?*

CEL NĂSCUT SUB BINECUVÂNTAREA URSITOARELOR AUTOHTONE

Şi, totuşi, odată cu 1918 şi din ce în ce mai accentuat, dară nici până atunci fără de vlagă, adevăratul Cernăuţi, cel născut sub binecuvântarea ursitoarelor autohtone, îşi clădea, tăcut şi încrezător în ziua de mâine, lăcaşurile văzute şi nevăzute, — cele de zid şi urzeală pământească şi cele limpezite din însuşi visul foarte drag al sufletului.

Ceeace fusese, la început, chilie de pregătire a clerului român ortodox, se făcu aulă universitară.

Ceeace, din mărinimie şi cu trudă şi cheltuială, a fost incintă de crez şi grai românesc, deveni măreţ palat cultural.

Ceeace, nu dilettantism al cuiva, ci oficiere conştientă intru lauda verbului românesc, fusese modestă, dar întru nimic cabotină, interpretare a lui Barbu Lăutaru, se văzu teatru şi operă.

CE I-A LIPSIT CERNĂUŢULUI?

I-a lipsit, Cernăuţului, totuşi, liniştea altor cetăţi şi i-a lipsit zbuciumul celorlalte oraşe româneşti. Sau, mai bine zis, Cernăuţul a fost zbuciumat, cu sau fără voia lui, unde şi când nu trebuia, şi mocum, vrând nevrând, ordecâteori şi oriunde nu trebuia.

Sucevii i-au rămas, păstrate peste veacuri, gloriile vechi. Iaşul a fost şi a rămas capitală a Moldovei, atât în plan politic, cât şi în cel spiritual. Craiova e oraşul banilor. Pe dealul Feleacului şi prin Cluj trecură, străucind ca răsăritul, carele lui Avram Iancu. Sibiul şi Braşovul şi Timişoara au dăinuit, de totdeauna, cu luminile lor. In Chişinău suferise românismul şi un mare poet, — deşi ai duşmanilor noştri de azi, — nefericitul Puşchin. Galaţii şi Brăila îşi au cântecul şi raele, poveştile şi mediul din care a ţâşnit geniul lui Panait Istrati. Târgovişteа e oraş voevodal şi Constanţa, plămânul nostru deschis către orizonturile globului, precum Bucureştii, creer scăldat de apele Dâmboviţei, rămâne „micul Paris" al păstorului Bucur.

Dar Cernăuţul?

Da, — e şi Cernăuţul ceva. In Cernăuţi a fost elev Eminescu şi în Cernăuţi arde, reaprinsă, făclia cea mai dinspre miazănoapte a latinităţii...

Câtă melancolie şi câtă aşteptare între aceste două dovezi luate la întâmplare ale înrădăcinării noastre în glia românească de pe amândouă malurile Prutului!...

DINTR'UN CAIET CU INSEMNĂRI

Deschid un caiet cu însemnări, regăsit după retragerea bolşevicilor şi-l frunzăresc.

A fost într'o zi de ploaie şi frig, — cu mulţi ani în urmă. Aşteptam, la Societatea academică „Junimea", vizita d-lui Rebreanu. Am avut cinstea să-l aduc personal de la Naţionalul nostru unde ţinuse, invitat de d. Victor Ion Popa, o conferinţă frumoasă ca înseşi colindele Moldovei şi ale Bucovinei.

FRAŢII IONEL ŞI PĂSTOREL TEODOREANU

Intr'o întâmpinare, mult mai târziu, dar la fel de ploioasă, minunaţii Ionel şi Păstorel Teodoreanu împărţiseră manifeste albe printre intelectualii şi studenţii români din Cernăuţi, manifeste albe dar cu un vârtos şi negru protest împotriva celor ce nu au găsit de cuviinţă să facă loc, pe scena teatrului naţional cernăuţean, unei piese de Alecsandri.

In seara aceleeaşi zile însă, cel ce scrisese „Uliţa copilăriei" îşi mărturisea păreri de rău că nu poate îmbrăţişa, ca pe un buchet de tufănele, pe toţi spectatorii prezenţi în sală, spre a-i săruta pe amândoi obrajii... Şi mai mărturisea d. Ionel Teodoreanu, că vede, mijind chiar aici, în Cernăuţul nesocotit, vraja unei lumini care va lumina multe plaiuri mâine...

Dar câte cuvinte frumoase nu ţi le spune Ionel Teodoreanu când îţi sechestrează atenţia şi auzul şi nu-ţi dai seama că au trecut două şi trei ore decând îl asculţi şi-ţi pare că minunatul concert de cuvinte se termină.

INDEMNUL D-LUI NICHIFOR CRAINIC

Şi tot într'o zi umedă, dar de împrimăvărare ne-a vizitat poetul „Şesurilor Natale". L-au primit, de astădată, la sediul **„Societăţii** lor, scriitorii bucovineni.

Grav, dar cu vorbe pline de adânc duh românesc şi ortodox, poetul, gânditorul şi profesorul Nichifor Crainic ne-a îndemnat să stăruim pe calea începută şi a accentuat asupra rolului cultural creştin şi românesc ce-i revine, cu deosebire, acestui Cernăuţi nou care se ridică, mândru ca un flăcău bucovinean, împotriva a tot ce nu e creştin şi românesc. „E, poate, menirea Cernăuţului, mic babilon de graiuri, să mlădieze, mai curat şi mai sincer, mai proaspăt şi mai profund, trecând-o prin focul unor simţiri încă nerealizate, limba românească. Cernăuţul, faimos centru de învăţătură ortodoxă, are toţi sorţii să devină un la fel de vestit centru de înaltă învăţătură în genere".

Desigur, profesorul Nichifor Crainic ne-a atras atenţia şi asupra multiplelor primejdii cari pasc, deobiceiu, bunele începuturi, şi, în special asupra pericolului care zace în exagerările de tot felul.

Dar Cernăuţul?

GALA GALACTION ŞI PATRIARHUL MIRON

Odată, la Roma, am vorbit cu Gala Galaction numai despre Cernăuţi, iar mai târziu, într'o serie de pompoase vizite pe la mânăstirile bucovinene, cu Patriarhul Miron Cristea. Tolstoianul Gala Galaction, purtându-şi dârz cismele pe căldura estivală care dădea incandescenţe până şi palmierilor din parcul Pincio, îşi aducea aminte de anii cari au fost, aureolând, cu o ciudată magie a cuvintelor şi gesturilor, zidurile Seminarului Teologic şi evocând figurile marilor săi dascăli. Intreg Cernăuţul nu era, pentru el, vrăjitorul, decât Seminarul, acel „Ierusalim duhovnicesc eminamente creştin" în jurul căruia foiau caftanele jidovului rătăcitor până 'n ziua izbăvirii lui de păcat...

Dar Cernăuţul?

Nici Patriarhul nu-i vedea fizionomia evocând, în sala de mese a Sfintei Mânăstiri Putna, zilele cele mai romantice din propria sa primăvară.

CERNĂUŢUL — ECRAN CENUŞIU

Cernăuţul rămâne, deci, pe un plan neglijat, — ca un simplu ecran cenuşiu, — ca o dimensiune neutră, — ca o lespede pe care calci fără a te sinchisi de ea, căci nu e pământ care să te frigă sau să te lege.

Nimic caracteristic, — nimic specific local, nimic bătător la ochi în afară poate de dute-vino-ul evreesc, n'a impresionat retina altor trecători, prin Cernăuţul punct de oprire sau punct de trecere.

D. Ormesson, fostul ministru al Franţei la Bucureşti, pe care l-am condus într'un voiaj prin Bucovina, ajungând la Cernăuţi şi văzându-l, nu m'a întrebat nimic, deşi Bucovina propriu zisă îi solicita, la tot pasul, curiozitatea şi dorul de documentare.

D-nii John Walter, senior şi junior, dela Times, pe cari i-am purtat prin partea de nord a aceleeaşi Bucovine, ajungând la Cernăuţi, s'au mulţumit să facă o plimbare pe jos, pentru a lua aer, întrebându-mă doar de locul unde se găseşte templul evreesc şi Reşedinţa metropolitană, — deşi la tot pasul şi cu toată firea calmă a englezilor, se interesau de civilizaţia şi naţionalitatea populaţiei de dincolo de Prut. La fel toţi conferenţiarii şi ziariştii cari ne-au vizitat până în preajma anului 1939.

D. ION PILLAT ŞI SOBRIETATEA CERNAUŢENILOR

Dar să-i lăsăm pe streini şi să ne întoarcem la scriitorii noştri.

Poetul care mi-a vorbit cel mai frumos despre capitala Bucovinei este d. Ion Pillat.

Interesându-se, cu o rară dragoste, de tot ce e tineresc în producţia noastră literară, cântăreţul Miorcanilor şi al priveliştilor de pe Argeş în sus, s'a interesat şi de zarzărul înflorit din grădina junimiştilor, iconarilor şi arboroseniilor cernăuţeni. Nu există nume de tânăr poet bucovinean pe care d-sa să nu-l cunoască şi nu există poezie bună a vreunui condeier cernăuţean pe care să nu o cunoască. Totuşi şi d. Pillat, — cel puţin aceasta e impresia subsemnatului, nu a reuşit să caracterizeze atmosfera propriu zisă, citadină, a oraşului pe care d. Mircea Streinul spre exemplu o vede înnegurată.

Un lucru l-a remarcat însă d. Pillat: E ceva, în acest oraş, ce te face să fii sobru. „Văd că unii dintre voi numesc „goticism" sau chiar „gotic moldovenesc" sentimentele

Ion Pillat

şi atitudinile ce rezultă din atmosfera generală a Cernăuţului. Eu unul cred mai curând că toate acestea se datoresc unui complex de educaţie..."

Dar unde-i faţa clar desenată a Crenăuţului?

CERNAUŢUL TARG MOLDOVENESC

Aşezările omeneşti sunt fiinţe vii. Dacă, deci, la un moment dat manifestă semne de înstrăinare, semne de abatere dela legile lor firesti de evoluţie, e necesar să cercetăm îmbolnăvirea. Şi, din acest punct de vedere, suferinţa oraşului de pe Prut poate fi uşor diagnosticată: Cernăuţul s'a născut târg moldovenesc dar, situat la răscruci geografice vitrege, a suportat aluviuni etnice eterogene cari, parazitând tulpina autohtonă i-au paralizat multă vreme, mişcările de apărare. De aceea ochiul nespecializat în a scruta adâncurile nu i-a putut vedea adevăratul obraz, de aceea urechea nedeprinsă cu ascultarea bătăilor inimii nu i-a putut auzi gemetele înnăbuşite dar pururi româneşti, de aceea nimic nu-l atrăgea pe trecătorul ocazional şi de aceea şi bucovinenii crescuţi în capitala Bucovinei mai poartă, apăsată pe suflet, pecetea gravităţii şi a sobrietăţii, — gravitate şi sobrietate care a putut fi înţeleasă şi ca un fel de temeinicie aparte.

DELA 1918 INCOACE

Abea cu 1918 încoace şi până în ziua de azi, — afară de bezna anului bolşevic, — Cernăuţul şi-a marcat, tot mai răzvedit, prezenţa în concertul cugetării şi simţirii româneşti.

Dar, din acest punct de vedere, procesul s'a petrecut printr'un fel de rasturnare a brazdei şi printr'un fel de adâncire a fântânilor cari mai legau tărâmul celalalt, cu adevărat românesc, cu straturile proaspăt altoite pe trunchiul curăţit de licheni şi omidă.

Ori, din acest punct de vedere, „băieţii", chemaţi şi îndrumaţi mai întâiu, de d. profesor Ion I. Nistor, directorul Junimii Literare, cât şi tinerii admişi în altarul voinicului Făt Frumos **al d-lui profesor Leca Morariu, au făcut mai mult pentru „popularizarea" Cernăuţului decât întreaga şi întru nimic neglijabila operă edilitară şi propagandistică a tuturor conducătorilor municipiului nostru nordic.**

Continuând opera dârză şi neaoşă a unor predecesori ca Iraclie Porumbescu, C. Morariu, T. Robeanu, Constantin Berariu, G. Rotică, spre a numi numai pe cei mai de seamă scriitori bucovineni realizaţi până la Unirea în 1918, „băieţii" au pus accentul pe un fel de „bucovinism" neregionalist, iar unii dintre ei, cum e poetul şi romancierul Mircea Streinul, dedicând Cernăuţului deadreptul pagini ditirambice.

JUNIMIŞTII, ICONARII, ARBOROSENII, ETC.

Junimişti sau iconari, arboroseni sau invocând alte divinităţi, scriitorii N. Tcaciuc Albu, George Voevidca, Mircea Streinul, Julian Vesper, G. Drumur, E. Ar. Zaharia, Niculae Roşca, Teofil Lianu, Liviu Rusu, Barbu Sluşanschi, Dragoş Vitencu, Traian Cantemir (şi să mă ierte dumnealor că nu i-am numit după vreun catalog) şi toţi ceilalţi au atras, pentru prima dată atenţia Ţării asupra unui Cernăuţi fost târg românesc şi oraş care începe.

După desrobirea de anul trecut, capitala Bucovinei a început să respire aer curat românsc şi să simtă pulsul unui sol pur românesc sub tălpi.

CA ŞI CUM NU S'AR FI PETRECUT NIMIC

Ca şi cum nu s'ar fi petrecut nici un fel de schimbare între timp şi ca şi cum nu ar fi existat nici secolul de înstrăinare de până la 1918, Cernăuţul a început să lucreze de zor la zidirea sufletească pe care, de acum încolo, nu o vor mai surpa duhurile întunericului.

Am văzut, zilele acestea, al doilea număr din serioasa Revistă a Bucovinei. *Inmănunchea, într'o înfrăţire cernăuţeană, nume cari nu sunt numai bucovinene. E semn bun.*

Da, Cernăuţul e vechi târg moldovenesc şi oraş care începe.

Cine-l va cunoaşte, de acu înainte, va vedea, din ce în ce mai limpede, minunea care se înfiripă.

TRAIAN CHELARIU

Caleidoscop braşovean

Braşovul văzut de: Nichifor Crainic, Adolf Meschendörfer, Tudor Vianu, Octav Şuluţiu, D. N. Teodorescu, Eugen Jebeleanu, Candid C. Muşlea şi Gherghinescu Vania

Braşov, Braşov, scriu despre tine a nu ştiu câtea oară, şi parcă totuşi simt şi astăzi acea stinghereală a debutului, ca în clipa în care m'am apropiat întâi de uneltele scrisului, ca să te cânt şi să te tălmăcesc. Deabia acuma îmi dau însă seama că toate acele momente nu au putut fi decât simple tentative, mai mult sau mai puţin isbutite, din care nu mai ştiu nici eu în ce măsură se desprindea relieful tău, adevărata ta coloare, pe care cu cât o vezi mai bine, cu atâta o cunoşti mai greu. La ceas târziu de noapte, când huetul mareluţ oraş aproape că nici nu se mai aude, caut să mi te apropii şi să te reconstruesc din bucăţi, aşa ca în jocurile tuturi, în timp, ale acelei minunate copilării. Fără ghid şi fără atlas, pentrucă am fugit întotdeauna de asemenea ustensile didactice, te evoc. Ce poţi tu oare să fii, mai mult decât o noţiune geografică şi o cetate, frumoasă, e drept, ca să se lege de tine atâtea voluptăţi, atâtea taine şi atâtea frumuseţi? Nu mai ştiu nici eu prea bine cine m'a învăţat să te iubesc atât de mult, dar şi acuma, când, departe de tine, înmoiu tocul în cerneală şi te fugăresc în imagini, văd deslușit că am rămas tot vechiul tău muşchetar, cavaler fără de frică şi de prihană, gata să te apăr cu spada, şi să te fac să grăeşti, cu condeiul, aşa cum bunăoară o voiu face şi acuma.

Mulţi, foarte mulţi au fost aceia care te-au văzut, pentru ca apoi să nu te mai poată uita, ducându-te cu ei dincolo de viaţă. Cetate a culturii, bastion solid al unei tradiţii nesdruncinate, tu ai văzut atâţi oameni pârjoliţi şi arşi de flacăra ta, încât uneori îmi vine să cred că eşti unul din acele oraşe de foc şi de flacără, de care spune legenda.

Nichifor Crainic

Vorbind mai deunăzi cu o fată care a cetit o sumă de cărţi şi mi se pare că a văzut o serie de peisagii, dar cu nişte ochi care ştiu să şi priceapă, nu mică mi-a fost bucuria auzind-o că-mi spune: „Braşovul şi Sighişoara sunt cele mai frumoase oraşe din ţară, pentrucă sunt pline de o atmosferă, pe care uneori abia o poţi defini în cuvinte". Mai mult nici nu mă interesa. Mă gândeam numai la acest fotomontaj de texte pe care aveam să-l fac, şi nu mi-am dat seama o clipă, dacă vorbise ea, sau dacă eu eram cel ce glăsuise, pentrucă aşa şi este: Braşovul şi Sighişoara sunt cetăţi ale inimii.

Acum câţiva ani, într'una din desele vizite pe care le rezervă acestui oraş, d. profesor Nichifor Crainic mi-a mărturisit următoarele: *„Braşovul e un oraş în care mă simt nespus de bine. Aici mi-am scris în mare parte două cursuri universitare şi aici vin ori de câte ori vreau să lucrez şi să mă odihnesc. Uite, priveşte şi tu oraşul"*, a încheiat domnia-sa, printr'un gest larg, arătându-mi acoperişurile caselor umbrite de amurgul care începuse să cadă de pe dealuri. „Braşovul, oraş al muncii şi al odihnei", iată o alăturare de noţiuni, care chiar dacă nu se împacă dela prima vedere, merg împreună cum nu se poate mai bine, pentru simplul motiv că aerul lui îţi spune aceasta dela prima adiere.

Adolf Meschendörfer este cel mai reprezentativ scriitor sas din Transilvania. Trăeşte la Braşov, unde a fost zeci de ani directorul celebrului liceu „Honterus" şi e autorul unei serii de cărţi, despre care s'a vorbit şi la noi îndeajuns de mult, mai ales în ultimii ani. Bonom şi plin de stil, Adolf Meschendörfer locueşte pe un vârf de deal, într'o grădină cu pomi, însemnând în cărţile lui, ca într'o cronică, toată viaţa oraşului.

Din al său „Die Stadt im Osten" („Oraşul din răsărit") vom desprinde primul aliniat. Braşovul, văzut de un braşovean, într'un mod patetic, cu o sbatere atât de autentică: *„Priveşte acest oraş! Acest mult iubit şi groasnic oraş, care ne scuipă goi, pentruca apoi să ne mănânce măduva; care ne sapă ca o febră ascunsă, ne împinge la luptă între fraţi, trădare, mânie nebună. Şi căreia fiece ins trebue să-i slujească legat de lanţul galerei, până ce putrezeşte în propriu-i inel.*

Câţi dintre fiii tăi nu te-a blestemat şi a fugit cu spume la gură! In tropice, peste ape, în Abisinia şi Sumatra.

Dar când marinarul Seifert a vrut să pătrundă în pădurea virgină din Noua-Guinee, lovindu-se de braşoveanul Gusbeth, care ieşea din pădure, ei se prinseră de gât, plângând, şi întrebară deodată: ce face oraşul?"

Profesorul Tudor Vianu făcea odată o constatare pe care nu o putem uita, nu pentrucă am verificat-o într'un fel oarecare, ci fiindcă o simţim că aşa este. *„Braşovul este unul dintre cele mai frumoase oraşe din lume"*, au fost cuvintele prin care acest distins artist îşi mărturisea admiraţia şi ataşamentul faţă de cetatea care nu odată i-a adăpostit munca. In aceste câteva cuvinte, care au pentru noi preţul unei mărturisiri de credinţă, noi vedem un simbol şi un adevăr care credem că rezistă tuturor termenilor de comparaţie cărora ar putea fi supus.

Am vorbit până aici mai mult despre aşa numiţii „vizitatori", de acuma încolo ne vom opri mai cu stăruinţă asupra acelora care cunosc oraşul, fiindcă locuesc sau au locuit mulţi ani între zidurile lui. Octav Şuluţiu, de pildă, e unul dintre aceştia. El a venit în acest oraş cu o dragoste care prinsese rod dinainte, şi zi de zi i-a închinat o dragoste mai adâncă şi mai totală, identificându-se din ce în ce mai mult cu tot ce-i al lui. O spun

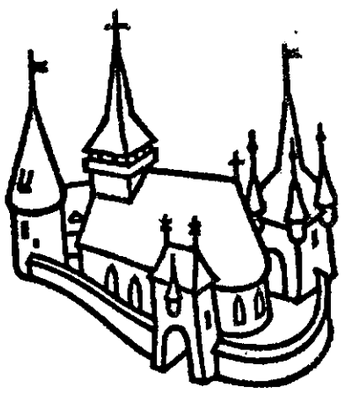

POARTA SCHEILOR

După o schiţă de H. W. Meschendörfer

curat: Şuluţiu e unul dintre puţinii braşoveni adoptivi care au priceput oraşul, care l-au cultivat fără să se cultive şi l-au tălmăcit fără să-l răstălmăcească. „„Braşov", monografia apărută acum câţiva ani la „Fundaţiile Regale", este, până acuma, cartea cea mai adevărată, mai vie şi mai completă, care s'a scris despre acest oraş. L-am rugat pe Octav Şuluţiu să-mi spună ceva, cu toate că aşi fi avut „material" din belşug, adunat în şase ani de corespondenţă şi hoinăreli, sub cerul înalt şi calm al oraşului nostru. *„Nu sunt omul formulelor fericite, mi-a spus el, şi nici nu ştiu ce-aşi putea să-ţi spun momentan mai bun. Tu ştii însă ce însemnează pentru mine Braşovul"*. Şi-apoi, încheind: *„Dealtfel, în „Braşovul", meu se află tot ceeace cred despre oraşul acesta!"*. Poate că răspunsul nu închide în sine o certitudine, dar dacă aceasta lipseşte *de-aici*, cetitorii noştri şi ai lui o vor putea afla din belşug în filele cărţii pe care el o aminteşte, ca pe-o etapă în evoluţia sa spirituală.

Făcând un salt capricios, venim o clipă lângă un alt nebraşovean, poetul D. N. Teodonescu, minunat şi prea discret cântăreţ al atâtor cetăţi, acest hoinar în atâtea vânturi. Stând de vorbă cu dânsul, ne-a spus odată, la aburul unei cafele: *„Braşovul îmi reaminteşte Florenţa. Stradela aceea a Sfântului Ioan, porţile înalte şi negre, hulubii, tot-tot, îmi evocă minunatul farmec al cetăţii Crimului. Şi-apoi micile cofetării, aspect atât de caracteristic... „Stephes", cofetărioara aceea mică, mai există în Braşovul meu florentin?"*

Iată un alt aspect al oraşului pe care am căutat să-l înfăţişăm sub felurite laturi. Şi-acuma, o clipă să dăm ascultare poetului Eugen Jebeleanu, care şi-a petrecut aici anii de licean, pe băncile aceluiaşi „Andrei Şaguna", în care păşeam eu timid, în clipa în care el, cu Ion Dacian şi cu alţii, ieşea, intonând acel bărbătesc şi duios „Gaudeamus", pe care cu opt ani după aceea aveam să-l reiau eu, spre a lega un fir care nu trebue să se rupă. A tipărit Eugen Jebeleanu mai de mult un „Sonet provincial", o superbă poesie, care conţine toată atmosfera oraşului, minunat concentrată în severa formă a unui sonet endecasilab, ca într'un basso relief. Poesia aceasta va rămâne, iar începutul ei sună aşa:

„Tăcere grea s'a aşernut în piaţă
Şi-o lună varsă lapte pe trotuare,
Pe streşini ritmic cad mărgăritare,
Şi 'n catifea de cer o stea s'agaţă",

spre a sfârşi prin acea inegalabilă imagine a Tâmpei

„Ca un spate negru de cămilă
De-aceleaşi nopţi banale fiindu-i silă".

Mă gândesc la zidurile şi la istoria oraşului, la defilarea tăcută a umbrelor, care şi ele, trebue să-şi afle tălmaciu, spre a nu pieri definitiv în pulbere şi praf. Braşovul, mai mult decât oricare alt oraş, are nevoe de acest paznic cu inimă de poet, şi a avut norocul să şi-l găsească în pana şi'n migala profesorului Candid C. Muşlea, care este cronicarul atent şi priceput al unor vremi trecute, isbutind printr'o muncă de rară pricepere, să dea la iveală fragmente dintr'o minunată istorie.

Şi tot acolo, într'o stradă în pantă, poetul Gherghinescu Vania contemplă oraşul. Parcă îl văd: cu Domniţa pe balcon, privind înspre Warte sau Stejăriş, îmi spune încet: *„Uite, Ştefane, acesta ne este oraşul! Şi noi îl iubim, îl iubim pe zi ce trece mai mult, îl simţim din ce în ce mai mult al nostru!"* Il pricep pe bunul poet şi aş vrea ca acest mesaj să-l afle tot pe balconul său, aşa cum îl găseam eu în după mesele târzii de vară ale anilor trecuţi.

Acum, ajuns la capăt de drum, mă puteţi întreba: dar tu, tu cum vezi Braşovul?", la care eu nu voiu putea răspunde nimic prea lămurit, pentrucă acuma îl simt cum mi se sbate în tâmple, şi-mi dau seama că şi în clipa în care voiu închide ochii pentru întotdeauna, voiu duce cu mine regretul că s'ar putea să fi scris şi mai bine, şi mai frumos despre oraşul despre care atâta am scris, şi despre care de bună seamă că voiu mai scrie.

Are dreptate zicala: „on revient toujours!"

ŞTEFAN BACIU

Cronica literară

„ZILELE BABII", poezii de MADELEINE ANDRONESCU

(Editura Pavel Suru, Bucureşti, 1942)

Poeziile d-nei Madeleine Andronescu au fost cunoscute — şi un început de faimă s'a creiat în jurul lor — înainte chiar de a fi apărut împreună, în acest volum. Câteva au putut fi citite prin reviste, unele auzite cu prilejul şezătorilor literare din ultimii ani, ale Teatrului Naţional mai ales, sau într'un cerc restrâns de prieteni alteori, spuse de autoare. A fost negreşit, pentru ascultători, o revelaţie: poezia îşi regăsea parcă destinul străvechi, acella de a fi spusă, făcând posibilă o apropiere sufletească prin căldura aceleiaşi emoţii în care artistul *comunica* într'adevăr cu publicul său. Poeziile d-nei Madeleine Andronescu erau — şi sunt — sortite să fie spuse, ele constituind un exemplu ce s'ar putea numi de poezie comunicativă.

Raritatea unei astfel de poezii, astăzi, nu are dece să ne surprindă. Estetica simbolistă, prin alungarea retoricei, o-oată cu predilecţia manifestată pentru muzicalitate şi nuanţarea înţelesului adesea până la aluzie obscură şi arabesc verbal gratuit a însemnat o adevărată mutaţie în destinul poeziei. Forma scrisă a devenit tot mai strâns, mai necesar legată, de exprimarea lirică, luând locul comunicării orale. Aspectul grafic chiar căpătase la un moment dat o importanţă nejustificată. Un estetism exagerat al formei înlesnea confuzia care devenise frecventă printre stihuitori, a meşteşugului poetic cu o îndeletnicire de laborator, a unui alchimist abstractor de esenţe. Reacţia împotriva lirismului etiolat şi preţios, urmărind cu excesivă predilecţie conturul miniatural şi rotunjirea formală nu a întârziat să se producă, cu o violenţă uneori, cum era de aşteptat, la fel excesivă.

In măsura în care poezia este nu numai acel „esprit de non age", cu o vorbă a lui Voltaire, — expresie a unei graţii fireşti dedusă din plenitudine interioară, — dar şi artă poetică, adică activitate deliberată şi manifestare a unei preferinţe, sau chiar atitudine critică, poezia d-nei Madeleine Andronescu poate fi privită sub semnul reacţiei amintite.

In înţelesul acestei precizări, *„Zilele Babii"* înseamnă, — prin simplul fapt că există ca poezie, fără urma vreunei intenţii critice sau de exemplaritate, — o replică involuntară adusă tendinţei de solemnizare şi *de-naturare* a poeziei prin artă, privită sub laturea meşteşugului, a unei excesive artificializări. Acelaş spirit de insubordonare şi de refuz faţă de tot ce e constrângere, fel de a fi obişnuit sau regulă comună, în poezie ca şi în viaţă ne întâmpină ca o prezenţă vie şi numaidecât apropiată, la fiece pagină din *„Zilele Babii"*, ca o nostalgie a unei libertăţi pierdute sau ca un îndemn către o alta, întrezărită abia.

Dar sensul sau gustul libertăţii înseamnă recunoaşterea şi cultivarea cu precăutere a contradicţiilor interioare. Recunoscându-le, aceste contradicţii, d-na Madeleine Andronescu le acceptă pur şi simplu, întocmai ca pe o soartă sau ca un fel de a nu avea încotro. Aluzia cuprinsă în intitularea cărţii e una din acele adânci şi rodnice intuiţii de artist, prin care ni se sugerează felul de a fi al autoarei, asemuit cu vremea capricioasă a zilelor dela începutul lunii Martie. Viaţa-i proprie e tot astfel socotită, ca o succesiune de momente contradictorii, lipsite de consecvenţă şi de motivare lăuntrică:

O babe, strugur sufletesc
Şi eu sunt una după alta
Căci şue mi-a fost dată dalta
Obscurului destin fetesc.

Iubesc, urăsc, nu ştiu dece
Şi gem cu glas de violină
Zburlită sunt şi 'ndată lină
Dar cine să mă judece.

Felul de a fi cel mai intim al autoarei se confundă cu această complexitate sufletească contradictorie recunoscută ca o soartă sau ca o natură ce n'ar putea fi judecată critic ci doar primită ca atare. Un fel de a se lăsa trăită mai mult decât de a trăi, accentul fiind pus pe contactul nemijlocit cu viaţa, în care toate se petrec ca în vis sau ca într'un basm fără să fie nevoie de explicaţii şi justificări. Realitatea dimafară, aceea pe care ne-o înfăţişează aparenţa sensibilă a lucrurilor e transfigurată prin feeria priveliştei lăuntrice, în care *„Inima-i un scrânciob într'un iarmaroc al tinereţii"*. Harul poetic constă din a te mira de tot ce este şi poet e acel care ştie să comunice şi altora încântarea ce o resimte, mirându-se de ce descoperă.

Ceeace se întâmplă „inimei" devine pentru autoarea „Zilelor Babii", prilej de nesfârşită uimire.

Impărtăşirea cu taina minunii, a sufletului temător de bucuria dragostei e motivul ultimei poezii a volumului, intitulată „Pom de Crăciun". Emoţia este ca nicăeri mai comunicativă, mai *mişcătoare.* Poezia e aci o stare de graţie a sufletului a cărui prezenţă se simte parcă aievea ca o adiere. Intâlnim, ca în toată cartea, acelaş sentiment de întâmpinare naivă şi înnoitoare a vieţii, alle cărei daruri sunt primite deopotrivă, fără ezitare şi fără alegere:

Maica, mama lui Isus
A vorbit cu mine'n vis.
Era albă ca o nalbă
Şi cu ochi ca de iris.
Sufletul se îndulcise ca o noapte de Ajun
Numai fulgi, copii şi Stele şi străvechiul Moş-Crăciun.
— Fata mea, eşti tare zbuciumată
Mi-a vorbit întocmai ca bunica răposată.
— Iubeşti? m'a întrebat.
— Da, Maica Domnului.
M'am ridicat
Eram pe patul somnului.
— Pe cine?
— Pe acela care a intrat ca vântul pe fereastră 'n mine.
— Ţi-e bine?
— Da, Maica Domnului, mi-e bine.

— Atunci dece, fetiţa mea,
Eşti palidă şi tremuri ca o stea?
Intr'adevăr sus la fereastră toată
înstelarea tremura.
Am spus: „Fiindcă mi-e frică".
Mi-a spus: „Eşti tare mititică".
Şi ea era tot mică. Altfel mică
Un fel de năzdrăvană rândunică.
Am spus: „M'apasă dragostea cea mare"
Mi-a spus: „Ştiu, fata mea, şi bucuriile-s amare
In calea omului".
Am spus: „Aşa e, Maica Domnului".
Ea a surâs mai dulce decât floarea de salcâm.
Şi-a spus: „Lasă că-ţi pun tacâm
La dreapta inimii din sân".

I-am sărutat cu închinare mâna,
Ardeau albastru noaptea şi grădina
Şi sfânta lună în acelaş loc.
Iar mâna Maicii Domnului avea parfum de busuioc.

Fără inele
Lucea blajin ca moartea unei stele.

Apoi mi-a spus: „Fetiţo, te închini?"
— Da, Maica Domnului, sunt fată de creştini.
— Ştii Tatăl Nostru? spune...
I-am spus atunci ca în copilărie vechea rugăciune.

Şi'n ea
S'a mistuit şi Maica Domnului ca noaptea în perdea.

Apoi m'am deşteptat.
Eram aceeiaşi, tot în vechiul pat,
Dar m'am gândit:
Doamne slăvit,
Ce fel
De taine-ai răsădit în sufletu-mi rebel?

Maica Domnului
Impărăţia somnului,
Şi el.

Rareaori poezia şi-a găsit o expresie spontană atât de firească, în care să fie cu neputinţă a desluşi intenţia vreunui parti-pris de artă poetică, sau urma deprinderii meşteşugarului de versuri.

Apariţia unei cărţi ca *„Zilele Babii"* nu presupune neapărat existenţa unei tradiţii poetice. Limbajul poeziei l-ar fi găsit oricum d-na Madeleine Andronescu şi el n'ar fi fost probabil altul decât acela pe care-l cunoaştem. O carte de poezie atât de personală în expresie înseamnă începutul unui drum pe care alţii, curând sau mai târziu îl vor urma.

MIHAI NICULESCU

ETCAETERA...

„PREOCUPĂRI LITERARE"

Primăvara este prilejul tuturor schimbărilor. Incepând cu natura şi terminând cu moda, viaţa tuturor capătă o înfăţişare nouă, într'atâta, că reclamă verificări şi revizuiri până la amănunt de existenţă.

In acest proces s'a situat — probabil — şi d. prof. V. V. Haneş, când revizuindu-şi activitatea directorială la revista **„Preocupări literare"** a găsit nemerit acest timp de primăvăratică schimbare, ca să accepte înlocuirea cu d. Vladimir Streinul, care nu-i o înfăţişare de anotimp în literatura română, ci de o vitală permanenţă, cu răsunet de vrednic şi preţuit critic, esseist şi poet.

Insemnarea pe care o facem acestei schimbări de direcţii, nu va prilejui intenţii atribuite unui proces — ajuns închis — între generaţii, ci numai privind un proces de organizarea şi conducerea unei reviste literare.

Spunem asta ca să nu fim greşit înţeleşi.

Pe d. Vladimir Streinul îl cunoaştem dintr'o activitate unde virgula era simplă virgulă şi nu pretexte de răsturnări hotărîtoare.

Şi apoi „Paginile de critică literară" ale d-lui Vladimir Streinul, ca şi toată activitatea d-sale publicistică dela „Convorbiri Literare" şi „Sburătorul" au dat rezonanţa unui nume şi a unei munci cu migăloasă pregătire, fără amestec străin de minţi şi mâini crude dirijate dela catedră, ca în „Antologia literaturii româneşti".

Şi ca o ultimă subliniere:

Pe când d. Vladimir Streinul poartă aceeaş intuiţie în ale literaturii până şi la „Nestor" — unde mereu însoţit de d. Şerban Cioculescu, constituie „masa criticilor", d. profesor V. V. Haneş poartă nostalgia unui club cu discursuri şi aplauze asurzitoare.

Diferenţa e mare: azi munca nu se mai aplaudă, se preţueşte...

„INAINTE DE PREMIERĂ"...

Inainte — şi nu-i mult de-atunci — Duminica dimineaţa însemna clopote răscolitoare de credinţă, aşa după cum bătăile de tun, însemnau Boboteaza sau 10 Mai..

In vremurile de azi, Duminica dimineaţa însemnează „emisiune dela Sf. Patriarhie", cinematograf, concert de jazz şi... „avant premiere".

Indiscutabil, toate au rostul şi scopul lor, oferind tuturor, dela cel mai mare până la cel mai mic, posibilităţile de satisfacere a celor mai variate dorinţi.

Duminica trecută, în schimbul unei liturghii şi a unei predici interesante, am preferat — păgân — să ascult prezentarea d-lui Toma Vlădescu despre pământeştile „năsdrăvănii ale lui Sibică" şi să văd figura d-lui Dragoş Protopopescu, deosebit de vioae, dar prea... „rotundă".

Dar pentru mine care răsfoesc toate ziarele, inclusiv cele de teatru, n'a fost nici măcar desfătarea unor noui şi spirituale răspunsuri la întrebările... citite de d. I. Sahighian, din partea traducătorului lui Shakespeare, încât am plecat cu mâhnirea că desele voiajuri — de multe ori capricioase — ale d-lui Sibică prin Irlanda, mărturisite de d. T. Vlădescu, n'au dus la dovedirea unei existenţe de spontaneitate şi cucerire, încât ascultătorul se simţea nevoit să-l găsească prezent mai de grabă pe d. Ion Sân Georgiu decât pe d. Dragoş Protopopescu.

Amândoi au cutreerat străinătatea, unul într'o direcţie, altul în alta. Dar, mi se pare, că amândoi s'au găsit pe acelaş tărâm de interese spirituale comune, până când paginele „Gândirii" cu ocazia „avant-premierei" lui Timon al II-lea ne-a dovedit altfel.

Până la începerea actului de fragmentată indicare a piesei, aşa cum se întocmesc programele acestor „înainte de premiere", am avut impresia că şi prezentarea lungă a d-lui Toma Vlădescu, ca şi „interogarea" şi răspunsurile dela „rampă" ale d-lui Dragoş Protopopescu, au fost tăciunele acoperit al unei... „demonice" răsbunări din partea autorului „Duducăi Sevastiţa".

Până la urmă lumea a plecat cu răgazul unei pronunţări despre piesa „Demonul vesel" la premieră şi următoarele spectacole, fiindcă, în afară de conferinţă, de rest era lămurită...

Autorul a declarat însă că are prea excelentă părere atât despre lucrare cât şi despre d-sa, ca să însemneze altceva, decât un categoric succes. Mai ales că tăria acestei mărturisiri, în ce priveşte piesa — nu şi autorul — a constituit-o — public — faptul că unele sugestii bune de schimbarea ei au fost date de însuşi d. profesor Ion Petrovici.

ION MINCU LEHLIU

Scrisoare din oraş

Comuna mea, cu leat pierdut în ceaţă,
Cu linişti mari şi case de argilă,
Prin visul meu, prin alba dimineaţă
Te năzăresc îndepărtată şi umilă.
Eu am plecat în languri de migale
Din anii mici ca nasturii şi melcii,
Tu ai rămas pe coastele agale
Cu grîu şi flori şi rîurii zuvelcii.
Poate-i mai bine, dreaptă în natură,
Să stai aşa de dor catapeteasmă,
Arar să-mi joci în orele de zgură
Pe canavaua gîndului mireasmă.
Prin jurul meu e colb amar şi trudă,
In creştet niciun înger nu coboară,
Cu bozi în păr nu văd o paparudă
Şi chiar regina vîntului e chioară.
Căsoaie mari, cu pîntece bălţate,
Sudalme sure bucură peisajul,
Poemele sunt frînte, lăbărţate,
Pe vîrfuri e actor cabotinajul.
Şi nimeni nu visează o minune.
Un boloboc de logică e traiul,
Pe-aici e moat şi timpul în tăcinune
Şi luna nu-şi mai vîntură mălaiul.
Ci tu eşti doar un pumn de sărăcie
Dar eu te simt, comună de pe zare,
Luceafăr înălţat în veşnicie
Cu Dumnezeu în frunte şi altare.

Metamorfoze

Acest drumeag de lespezi încîlciţi
Imi rupe carnea goală şi trufaşă
Pe urmele a mii de neofiţi
Şi cu azur durerea mă infaşă.

Nestăvilit'nainte mă îndemn
Urcat pe uriaşe crepuscule,
E lumea ca o amforă de lemn
Şi fluier în săracile-i pătule.

Hei, suflete deapururea holnar
Opreşte la o margine de vară
Şi soarele luîndu-l felinar
Să trecem peste margine, afară.

Voi ocări deacolo, fără cosorog,
Acest pămînt aidoma cu-o sferă
Şi voi scuipa pe mersul lui olog
De brută prăbuşită în holeră.

Nu-i voi mai cere niciun dumicat,
Nicio tîngire doldora de verzi,
Ci ferecat în foame şi păcat
Il voi lăsa să urle şi să arzi.

Tîrziu în veacuri, poate, rătăcit
Voi reveni pe urme vechi, halucinat,
Cu altă zestre iar de petlicit
Şi fi-voi jaguar sau împărat.

ION PENA

CANTECE NOUI

Un poet: ION PENA

Ultima poştă nu ne-a adus pe masă decât un singur plic. De unde ne obişnuisem cu o cantitate mai respectabilă, iată că ne-a fost dat să stăm de vorbă în acea zi doar cu o misivă. Plicul, un plic „oficial", de coloare galbenă purta pe el pecetea cenzurii din Câmpulung-Muşcel, iar timbrul era înnegrit cu-o ştampilă, pe care am citit doar atât: Domneşti-Muşcel. Câteva rânduri, semnate Ion Pena, întovărăşeau un teanc de poezii, pe care le-am pus deoparte, spre a le cerceta. Autorul lor mărturisea pe scurt că „încearcă, aşa zicând, o ieşire la lumina rampei" şi apoi îşi exprima „îndoiala" dacă poeziile vor fi vrednice să apară în revistă. Intâia poezie citită, a fost însă şi întâia revelaţie. Scrisoarea, atât de modestă şi de lineară, ne rezerva surpriza unui poet plin de-un talent robust, original şi format, care face o figură cu totul aparte în coruil celorlalţi. Poezia se chema „Scrisoare din oraş", şi nota de adâncă frământare ce o conţine, nu ne îndoim că va fi remarcată de toţi cei ce urmăresc aceste preocupări.

Celelalte poezii, toate, una *mai întreagă* decât cealalta. „Iată un poet!" am exclamat către camarazii mei după ce isprăvisem lectura lor. Şi nu mă înşelasem deloc: Ion Pena, acest nou poet, i-a cucerit şi pe ei, prin simpla lectură, fără reverenţe şi fără salamalecuri. Aceasta e pecetea talentului. Deocamdată (spaţiul nu ne iartă) alăturăm doar două poeme, care vor afirma prezenţa hotărîtă a unui condei de care suntem siguri că se va mai vorbi. Celelalte bucăţi pe care le deţinem, vor apare treptat, spre a-l prezenta singure şi în întregime pe poetul Ion Pena.

Aşadar, din Domneşti-Muşcel a descins un nou cântăreţ. Ni se pare că odată cu am mai întâlnit semnătura, pierdută pe pogonul unei foi de târg provincial. Astăzi însă Ion Pena vine între noi cu o lîră cu totul înnoită, aşezându-se, dintr'odată, pe primul plan al poeziei tinere. Nu ştim cine este, ce face şi cum gândeşte, dar pentru moment recolta lirică pe care ne-a trimis-o, ne spune tot ceeace vroiam să ştim. Suntem bucuroşi că am putut semnala această nouă apariţie, cu toatecă suntem siguri că şi fără modestul nostru strigăt de bucurie, acest poet ar fi ajuns la lumina cea adevărată, adică acolo unde merită. Oricum, versurile lui trebuesc citite cu luare aminte: în mijlocul lor se sbate un poet de rasă, care semnează simplu şi desluşit: Ion Pena.

De azi încolo dânsul nu are dcât rostul să scrie şi să se cultive. Ca om şi poet. Indrăznim să-i spunem acest lucru, tocmai fiindcă am pus atâta nădejde în el şi fiindcă avem convingerea că marile făgăduieli trebuesc ţinute şi respectate întocmai.

Ion Pena, să te ţii de cuvânt!

ŞT. B.

N. B. — Manuscrisele se trimit la redacţie, menţionându-se pe plic: pentru Ştefan Baciu. Şi cuvintele de **răspuns: Nicu Voin, Dinu Holt., George Cot., G. I., Ion Ion: Nu. Vsevolod T., Al. S. Jeb, N. C. Doll, I. Doru, Fl. Gug.:** Altele. **Zenobia Ş.:** ?!

MOISOAIA

(Urmare din pag. 6-a)

— Da'ce, care din noi avem două case, una bună şi alta părăsită? Ei, asta-i acum.

— Apăi asta este treabă, Domnule Salomea? spune drept.

— Mă rog, alti cele ce eram să facem? Dar lasă, madam Moisoaia, că-i rânduim şi mâine îl înmormântăm.

Chiriaşii Moisoaei s'au aşezat pe marginea fântânei din mijlocul ogrăzii, cu mâna peste gură, uitându-se cudos la Moisoaia, care rămăsese pe prispă, la uşă. Nu îndrăsnea să întoarcă faţa spre chiriaşi. S'a gândit odată la cele spuse de Hupăz, noaptea în pădure:

— Când mă voi simţi, vin să mor la nietale. Uite aşa a făcut, dracu, a murit la mine.

Deodată Moisoaia îşi schimbă gândul şi privirea, se răsteşte la chiriaşi:

— Ia ascultaţi, nu vă mai miraţi atâta. Cui nu-i place, n'are decât să iee drumul, şi arătă cu mâna poarta.

Chiriaşii s'au uitat cu venin la dânsa. Moisoaia iar s'a gândit la vorbele lui Hupăz:

— Cine să mă rânduiască, babele? Moisoaia zâmbeşte uşurel şi zice aproape tare:

— Eu am să-l rânduiesc şi am să-i fac o înmormântare cum nu a mai fost încă în sat. Hai, ştergeţi-o, spuse ea chiriaşilor, obraznic, căraţi-vă, nu mai am timp să mă uit la voi, am treabă sau dacă vii scârbă, odihniţi-vă în colo, în livadă.

Moisoaia vorbea suflecându-şi mânecile. Se pregătea de rânduială.

Chiriaşii s'au ridicat de pe marginea fântânii şi au luat drumul livezii. Madam Cherciu a luat-o înainte şi el după dânsa bolborosind ceva, unul după altul.

Moisoaia a luat găletarul de acasă, a cărat apa, cu doi flăcăi şi Salomea a aprins focul în mijlocul ogrăzii. Au pus ceaunul cel mare de fiert apa când se tae porcul, şi au început să rânduiască toatele. In timpul cât s'a fiert apa, a adus haine rămase de la bărbatul ei, a trimis căruţa cu un băeţandru la oraş să-i cumpere sicriu ca pentru bogaţi. A dat fimeilor grâu să-l spele, să facă colivele mari şi nu una, mai multe. Femeile spălând grâul, în şopronul din dosul casei, spuneau:

— Ei, vezi, când spuneam noi că trăeşte cu Hupăz! Iaca, vezi?! Nu vezi ce iurbată e? Ce cheltueşte? Ai văzut, sicriu ca de împărat, soro. N'am văzut până acum, aşa minunăţie, îţi spun drept, şi nu sunt tânără. Ai văzut îngerii auriţi din jurul sicriului? Ai văzut pânza pentru ochi ce subţire e, ca voalul miresei? Eu n'am văzut, nici boerul, Dumnezeu să-l ierte, nu era aşa împodobit.

Şi iar vânturau grâul în apă, cu amândouă mâinile, schimbând apa mereu ca să-l clătească.

Moisoaia plătise un băiat, să sune clopotele pentru Hupăz. A trimis după lăutari la Corbeasca, apoi a tăiat păsări.

— Ia întreabă pe Vasăli, strigă ea de pe prispă, la o fată din drum, când a adus sâcriu, a adus şi carne?

Pe drum treceau căruţe, ghiociuri cu boi, altele cu cai. Hodorogeala roţilor se auzea de departe, semăna cu bătutul potcoavelor la fierar.

Soarele de toamnă nu mai ajungea să încălzească aerul. Prin miriştea udată de brumă, zburau turturele, o vită albă păştea pe marginea unui lan proaspăt arat. Soarele, jucând pe ea, o făcea şi mai albă.

Copaci singuri pe câmpii, un păduraţ sau stejar, rămăsese cu câteva frunze numai şi se vedeau printre crengile golite drumurile şi cerul. Pământul era bătut, negru şi lucios pe cărări, ascunse în spini deşi; pe gardurile împletite, vrăbiile forfoteau şi când zburau toate odată, făceau sgomotul unei stofe groase pe care o rupi. Ramurile de vie stăteau strâmbe şi căzute de pe haraci. Vitele umblau printre butuci; oamenii spuneau că nu mai au ce strica.

Viorile din cimitir se auzeau tocmai pe deal sus.

Toată lumea era la înmormântarea lui Hupăz. Chiar căruţa cu cai Moisoaei urcase sâcriul la cimitir. Lăutarii cântau valsuri şi apoi „Lugojana". Ţiganii din Pârlita veniseră şi ei. Moisoaia făgăduise ceva bani la o ţigancă, să-l bocească pe Hupăz. Dar când a început ţiganca să bocească, toate ţigăncile s'au luat după ea:

— Măi, măi, aşa-i când nu ai pe nimenea, moi ca un câine.

Moisoaei nu i-a plăcut şi a strigat ţigăncii:

— Ce, eşti nebună? Cum „câine", cu astfel de înmormântare? Ia uită-te bine, când ai mai văzut aşa înmormântare, proasto?

Altă ţigancă, când a văzut că o ceartă pe bocitoare, a început ea să bocească, ca să-i facă plăcere Moisoaei.

— Ce înmormântare, mămucuuuţăăăiii, ce înmormântare mămucuuuţăăăiii, nici la rege, mămucuuuţăăăiii, nici la rege. Aşa-i sufletul bun. Să-i dele Dumnezeu şi Madam Moisoaei aşa înmormântare, mămucuuuţăăăiii!...

Se amestecase bocetele cu Lugojana.

Ţiganca plătită s'a repezit la ţiganca fără plată, a luat-o de păr, a tras-o departe de groapă şi a stupit-o, apoi a început ea iarăş;

— Ce fudul poţi să fii, că mândru pleci pe lumea cealaltă, ca boeruuu, Dumnezeu să-l ierte, ca boeruuuu, nici pe boerrruuu, nici pe boerrruuu nu l-a dus aşa frumos, nici pe boerrruuu!

A doua zi, Moisoaia a dat de pomană de sufletul lui Hupăz, toate hainele care mai rămăseseră de la bărbatul ei.

Acelea care nu au apucat să aibă ceva, făceau vorbă pe la casele oamenilor:

— Când vă spuneam că Moisoaia trăia cu ţiganul, nimeni nu credeaţi; ei, poftim, aţi văzut? De râs s'a făcut lapa. Decă nu aş fi văzut, nu aş fi crezut.

Moisoaia avea sufletul fericit, se simţea uşoară ca o pană.

— Incaltea am făcut pomană, înmormântând pe Hupăz, adevărată pomană. De sufletul lui Ion să fie. Iartă-i, Doamne, pe toţi morţii din cimitir şi beţivul să nu mai fie beat pe lumea cealaltă.

VII

Ploua ca în noaptea aceia; ploaia părea ca bruma. Numai căruţa cu caii Moisoaei se vedea din dealul satului pe drumul Năstăsenilor, aducând lemne de la pădure. Oile păşteau pe câmp. Ciobanul se uita la ele cu un sac în cap, cu bărbia în amândouă mâinile, răzemat pe ciomag. Gâştele gâgâiau sgomotos prin ogrăzile oamenilor.

Moisoaia îşi scutura plapoma de pe prispă, de se auzea până pe văi, apoi închidea uşa, spunând către ea:

— Mâine are să ningă, cerul îi senin. Oare mai apuc o toamnă?

Ploaia începuse să cadă tare. Pe treptele bisericii stătea hutuchită o ţigancă, luată de Moisoaia ca să tămâie, 40 de zile, mormântul lui Hupăz. Aştepta cu tăblia de cărbuni în mână, să mai treacă ploaia. Mormântul lui Hupăz nu mai era ţuguiat; se împrăştiase ţărâna de pe el.

O bătaie de aripi grele se auzi pe crengile stejarilor din cimitir. Un vultur a sburat. Plutea pe cer, stătea parcă pe loc, apoi a mişcat aripile de câteva ori şi s'a urcat aşa de sus, că ochii nu-l mai puteau zări.

Ploaia încetinise şi bura numai. In zare soarele se arăta slab deasupra viei boerului.

Ţiganca s'a dus la mormânt, suflând încet pe cărbuni; fumul era alungat de aer, la vale, în spre casa Moisoaei.

GEORGETA M. CANCICOV

Moisoaia

Doamnei M. prof. Ștefănescu

de GEORGETA M. CANCICOV

— Iți pișcă fața, măi! Uite măi toamna, mânca-o-ar norocul de toamnă! Na, na, ahooo, pâââ rrr, hooo, nu auziți?

Alunecau caii Moisoaei, urcând ultimul deal de pădure. Ploua subțire. In zare, la lumina felinarului, ploaia părea subțire ca negura.

— Ahooo, hooo! iar stătea Moisoaia în spatele căruței, împiedicând să deie căruța înapoi.

— Die, die... la drum băieți!

Se umflau Șoimu și Ghiță, unul murg și celălalt sur; trăgeau capul în piept cu nările deschise.

— Avan mai lunecați, dragii mamei! Amarnică îi pâcla asta, spunea răgușit Moisoaia, tot îndemnând caii la drum.

Noaptea pornea la drum Moisoaia; spunea că-i mai lesne cailor. Moisoaia era o femeie înaltă, voinică, sdravănă, ca un bărbat. Românul ei murise de câțiva ani. Moisoaia avea vreo 48 de ani și rămăsese cu două siliște și case. In una stătea ea, casa cealaltă era goală. Mutase tot din ea în casa în care locuia. Ferestrele și ușa se loveau toată ziua, toamna și iarna de vânt, iar vara lovea ușa și ferestrele vitele, cari intrau când voiau ca să se ferească de muște și de soare. Mulți au rugat-o să deie casa în chirie, dar nu vroia Moisoaia. Ca să scape de ei cerea preț mare pe gospodăria părăsită.

— Ahooo, ahooo! și s'a dus iar în spatele căruței. Mai suflați și voi, tot spunea și vorbea cu ei că-i era urît singură.

Copitele cailor erau grele de frunze galbene, roșii. Se lipiseră cu glod și nu se mai vedeau potcoavele.

— Ahooo, ahooo, nie, nie, hăisa!

Numai suflatul cailor și huitul ploaei pe frunzele de toamnă se auzeau în noapte. Mirosea în pădure coaja copacilor udată, ca bureții proaspeți.

— Măi, nici o căruță nu se aude pe văi! D'apăi numai eu sunt nebunul să pornesc la drum noaptea și pe ploaie. De, de, de unde să știu ce timp dă Domnul Dumnezeu.

Și-a împins pe ceafă căciula care avea o broboadă neagră pe deasupra.

Se încălzise de împins la căruță.

— De, de, să știu că are să ploaie, doară nu sunt Domnul Dumnezeu.

Vorbea frumos de Cel de Sus ca s'o audă, să-i fie milă și s'o ajute la drum.

Incepea să-i fie frică de întuneric și de greu, spunea vrute și nevrute. Căruța Moisoaei era încărcată cu geamuri, o ușă nouă și un poloboc. Venea din vale dela cumnatul său, Iorgu Belșug. Aveau vie în doi; toamna își împărțeau vinul, fiecare un văsușor. Mai încolo, spre Crăciun, patru sticle fiecare, de rachiu de tescovină.

— Hait! Hait! brava, brava, hait, hiiii... la deal... așa,... așa., hait! Iaca acuma scăpați! Țuțuia din buze, fluera, țipa, se înjura pe ea, împingea căruța, plesnea mereu întunericul cu biciul. Nu mai știa ce să facă, ca nu cumva să se oprească caii în mijlocul dealului. Mereu împingea căciula îmbrobodită, ba pe ceafă, ba pe frunte. Credea că ușurează caii la tras, tot mișcându-și îmbrobodeala.

In fine, au ajuns în deal.

— Na, bogdaproste că am scăpat. Mare ești Domnule Dumnezeu, credeam că nu mai ajung.

— Da' ce-i mătușă Lină, cu 'nieta? Așa-i că te-o apucat besna în ploaie?

— Da unde ești, măi Hupăz?

— Iaca aicea. M'o dat babele afară c'am venit băut acasă și atunci ce să mai stau? Am luat drumul să-mi răcoresc năduful, căci altminterea era rău de ele, le tăiam pe muerile dracului.

Hupăz stătea hutuchit sub ulmul cel mare care era hotar de pădure cu al boerului și al gospodarilor văilor Răchitoasei. Pe ulm era scobită o cruce s'bicioasă, că murise la locul acela, acum câteva săptămâni, bunica lui Hupăz. Murise așa mergând, de trudeala anilor.

Hupăz, fiu de țigan, era singur. Părinții lui fugiseră în lume de când era mic. Il crescuse mai mult satul decât bunica. Iși înjghebase o gospodărioară, dar cu timpul o vânduse. Iși vindea și hainele ca să aibă de băut.

Acuma stătea la niște babe, fete bătrâne. Le făcea treabă, ara, bătea nucii, păștea vitele. Locuința lui Hupăz la gospodăria babelor Zulin, era lângă poiata păsărilor. O odaie prăpădită în care creștea iarbă, ovăz, grâu, încolțea sămânța rătăcită, fiindcă odaia era umezită de ploaie și acoperișul aproape că nu mai era.

Hupăz, de leneș ce era, arsese gardul babelor, iarna trecută, și de ici colea, numai câte un șarampoi era în jurul gospodăriei Zulinelor. Vara stătea tolănit sub un copac și alunga, chipurile, vitele cari voiau să intre în ograda babelor. Ele nu-l puteau suferi pe Hupăz, dar acum le era frică de el și de aceia nu-l alungau. Spunea că a adus nenorocul în gospodărie de când îl țin ca argat. Hupăz era ciung de un braț, bătăuș renumit pe văi.

Intr'o zi, la crâșma lui Răzvan, îl lovise vreo câțiva fiind beat turtă. L-au dus târziu la spital, după ce-l oblojise femeile din sat, cu tot felul de leacuri, și apoi, la spital i-a tăiat brațul. Brațul drept al lui Hupăz a luat și puterea brațului stâng și este o bătaie pe viață și pe moarte aproape zilnic. Căuta ceartă din nimic. Cu babele se sfădește numai dimineața, că dela un timp nu-l mai vezi până a doua zi. La toți în sat le era teamă de apucăturile lui. Se auzea mereu:

— Iaca, trece Hupăz. Iaca, vine Hupăz.

Fiecare își închidea ușa când îl zărea. Dacă avea mutra de pornit la bătaie și se afla cineva în calea lui, trebuia să te faci că vorbești cu o găină, că o cauți prin tufișuri, că ai pierdut vitele. Altminterea, dacă te uitai la el degeaba, îndată pornea la ceartă și lovea cu o vargă lungă, proaspătă, pe care o curăța de coajă în fiecare dimineață înainte de a pleca de acasă. Iți căuta pricină din orișice.

Pe umărul fără braț purta aruncat un sumănaș cafeniu. Când mișca brațul drept se mișca și umărul fără braț. Cutreera toată ziua drumul și câmpiile satelor, înjurând pe toți, toatele și pe el. Hupăz era înalt, părul negru încârlionțat, ochii albaștri.

Asta era întrebarea lui către fiecare, când îi clocotea vinul în cap:

— Da' ce, nu te pricepi să faci treabă, hai, putoare?

Și îți ardea o lovitură de vargă pe șale sau unde nimerea, apoi:

— Marș, la treabă, nebuno sau nebunule.

Și iaca așa, netam nesam începea sfada.

Oamenilor înstăriți le spunea „bădie" și „tață", necăjiților „măi calicule" și de aicea, iar bătaie.

II

— Bine, măi Hupăz, sub crucea bunicătăi, ți-ai găsit odihna?

— Bine zici, tațăi. Ei, tațăi, la urma urmei de vii să te temi, nu de cei morți. Nu-i așa, tațăi? Nu zic eu drept? De acei morți nu, nu mă tem eu, Dumnezeu grijește de ei. Nu mai au timp să se întoarcă pe la noi. Nici la cimitir nu am văzut stafie și de multe ori m'am odihnit între morminte, încaltea acolo puteam să dorm liniștit.

Moisoaia nu a auzit nimic din vorbele lui Hupăz. Se căsnea să scoată ovăz din căruță, să deie la cai. A pus traista cu ovăz de gâtul cailor și apoi a asvârlit un lăicer pe spinarea lor, ca să nu răcească. S'a dus pe urmă spre Hupăz și stăteau amândoi pe dâmbul drumului, unul lângă altul, mai încolo de ulm.

Ploua încă, picăturile se auzeau mai grele pe frunze. Se auzea și fâșâitul frunzelor căzând. Dârele roților pe pământ luceau ca fierul bătut proaspăt, la luminița felinarului din dosul căruței. Pământul era lunecos, numai căruța Moisoaei era pe drum. Alte dâre nu erau pe pământ.

— Ce va fi mâine! spune Moisoaia, ce glod are să fie, dacă va turna toată noaptea mămucuța me!

Iarba de pe dâmb înroșită de arșița verii și bruma de toamnă era udă și culcată de umezeală. Satul Barna, în jos pe văi, se zărea prin ploaie. Câte o luminiță din case, părea că tremură ca stelele, uneori, când te uiți mult pe cer. Era o liniște proaspătă cu miros de brumă. Numai ronțăitul cailor se auzea.

— Ce dracu, nici un om nu a plecat de acasă? Numai eu și cu tine suntem nebunii?

— Așa-i tațăi, omul care n'are nici un căpătâi, freacă drumurile ziua, noaptea, plouă, nu plouă, așa-i.

— Tu, nu ai căpătâi, dar eu, Slavă cerului.

— Dar ai copii? Nu vezi tațăi, că ai ajuns la bătrânețe și copii nu ai făcut, nepoții departe, așa-i viața fără tovarăș. Mă mir de ce mai trăești, pentru cine atâta trudă? Ce luăm cu noi dincolo? Chiar acei bogați, când pleacă pe lumea cealaltă, tot calici se duc.

Numai el vorbea, Moisoaia nu răspundea la vorbele lui. Asculta sgomotul ploaei. Se auzeau căruțe, departe și huitul lanțurilor dela spatele lor.

— Auzi, zice Moisoaia, auzi Hupăz? Stai, ascultă.

— Ei, ciorile afurisite, pleacă de frig ca berzele.

O șatră de țigani trecea, pe un drum departe.

— In spre Ungureni, zice Moisoaia, ascultând.

— O fi în spre Ungureni, dar mie la ureche, îmi pare din spre Zlătari.

— Poate, răspunde Moisoaia.

— Bine de ei, încaltea nu-și încurcă viața stând tot în acelaș loc, cu oamenii aiștea zmintiți și răi.

— Dar tu crezi că ești teafăr?

— Apăi mătușe, sunt mai diștept decât ei. Pe mine dacă mă lasă omul în pace, ce să am cu el? Când trag câte un rachiu, nu te poți înțelege, dar altminterea, ce cusur am? Cum ți-ar veni nietale să auzi toată ziua „iaca trece bețivul, iaca vine nebunul". Cum să-mi placă vorbele aistea?

— Vai de tine, măi, dar când nu bei tu?

— Când nu am năduf pe suflet, nu beau. Dar acuma ce, sunt amețit?

— Doară acuma, dar de câte ori ești cum ești acuma?

— Ei, tațăi, ce te potrivești și nietale la minciuni?

— Nu măi, păcat de tine, că altminterea nu ești prost. Dacă te-ai ține de cuvânt și de treabă, altă socoteală ar fi. Dar când ești beat și vrăbiile te ocolesc. Răspunde-mi de câte ori ești treaz? Acuma noaptea te-a apucat, căci altminterea ziua nu ești bun de păzit o vită bătrână la păscut.

— Ei, di ce vorbești, iaca mă mânii.

— Nu ai decât să te mânii, dar așa-i cum îți spun.

Lui Hupăz îi era teamă de Moisoaia. Numai pe ea o respecta.

— Iaca, dacă nu am cu cine mă sfătui, cu babele cele să mă înțeleg? Cu dihăniile cele? Ce să fac cu ele? Să le omor, altă ce? Ele au milă de mine? Nu sunt în stare să-mi spele o cămașă, îmi asvârle un boț de mămăligă, ca la un câine flămând.

— Păi, băiete, stai, te-au cules de pe drumuri și te-au luat de atâția ani, acuma le cauți pricină lor? Păi, de!

— Nu-i așa cum zici, leliță, că's negre la suflet ca ceaunul. Is țigan dar sufletul meu este de om alb și bun.

— La ce folos, măi, dacă nu se vede nicio dată.

— Ei, tațăi, cum sunt acuma?

— Lasă mă, cu acum, ce-mi tot dai cu acum? De câte ori ne-am găsit, tu și cu mine, noaptea la drum, spune?

— Niciodată.

— Păi atunci, ce, când lumea se odihnește, ce-i pasă că ești treaz și cumpănit la minte, apoi ziua ești turbat.

— Ei, tațăi, mai bine să mor, că tot mă poartă gândul să isprăvesc cu păcătoșeniile aestea de zile, și nu am să mor la babe. Când mă voi simți, viu să mor la nieta.

— Ferita Sfântul, sare Moisoaia, ridicându-se de pe dâmb. Dacă faci una ca asta, te blestem mort.

— Stai lele binișor, nu pleca încă, că nu au isprăvit caii ovăzul, și o trăgea pe Moisoaia de suman. Stai jos. Păi cine are să mă rânduiască, babele? Să ferească Dumnezeu să pună ele mâna pe mine, că urlu. Asta nu vreau.

— Ce să urli, măi, dacă ești mort, nu vezi că vorbești aiurea?

— Iaca mă omor acuma, lângă crucea bunicei, dacă pun mâna pe mine.

— Stai ghinișor, măi, că iaca zău, vezi că nu poate cineva să te asculte mult, îndată îți dai în petec. Lasă măi, că nu vor pune mâna pe tine.

— Nu-i așa, tațăi? Dar numai nietale ai milă de mine.

— Păi ar avea toți dacă ai fi cu mintea întreagă.

— Ei, lasă, ai să vezi că am să mor.

Hupăz avea întotdeauna gânduri negre și era supărat pe Dumnezeu. Putea să te ardă soarele, să fie cea mai frumoasă zi, el tot spunea:

— Degeaba, nu-i cum era când eram copil.

Toatele aveau cusur, vântul nu mai bătea ca atunci, nici când ploua nu era ca atunci.

— Aista îi tunet? Nu bubue cum știu eu.

— Ei, acuma plec că se îngroașă glodul și ajung greu în sat.

— Stai tațăi, că îți ajut. Doar nu am să stau noaptea în ploaie. Mi-am răcorit mintea de acum. Vezi lele cum burează? Nu burează ca atunci.

— Da' ce, burează acum? Asta îl cosgogemite ploaia.

— Degeaba, îmi aduc aminte, când eram copil, și când ne apuca ploaia, aninosa văzduhul frumos di tot. Acum mirose, mirose, mirose.

— A vin, răspunde Moisoaia, grăbită să plece. Ei, lasă măi Hupăz, și fă-te om de treabă, muncește.

— Pentru cine tațăi, pentru babe? Iaca acu mă omor.

— Lasă măi, babele în pace. Ce vină au ele?

— Ce vină? Uită-te bine la mine, dacă mă mai întărtăi, le omor.

— Ia fugi, ia fugi. Cum vrai să steie omul cu tine de vorbă, păi de! Nu ești măi băete sirios, diloc, zău.

— Ce sirios, mătușă. Ai să vezi nieta, dacă nu are să pae rău, la toți, după mine. Și deodată schimba vorba.

Moisoaia se pusese iar lângă el, pe dâmb, îi era teamă să-l supere, că tot nu era treaz bine, nu cumva să-i apuce furia și să deie în ea.

— Măi, zău, să plecăm, că m'o ajuns ploaia la oase.

— Țațăi, ia uită-te nieta, după pădurea din spre Nastaseni, parcă s'o înroșit cerul.

— Nu vad nic, măi, plouă și tu vezi luna. Zău că nu ești în toată firea.

Hupăz a stupit un fir de tutun.

— Ce ploaie îi și asta, plouă și nu plouă.

— Ei băete, de abia acum văd că ești băut și încă bine.

— Nu lele, păi nu vezi nieta, ce măruntică îi, parcă-i rouă.

— Hai, rouă să fie.

— Păi, nu așa, să știi că-i rouă.

— Rouă băete, rouă. Ce, spun că rouă? Și încă ce rouă.

— Păi, nu vezi cerul roșu după pădure.

— Ba, iaca acuma îl văd și eu.

— Nu-mi place, îi a răzbel. Ia auzi, că rușii își fac de cap.

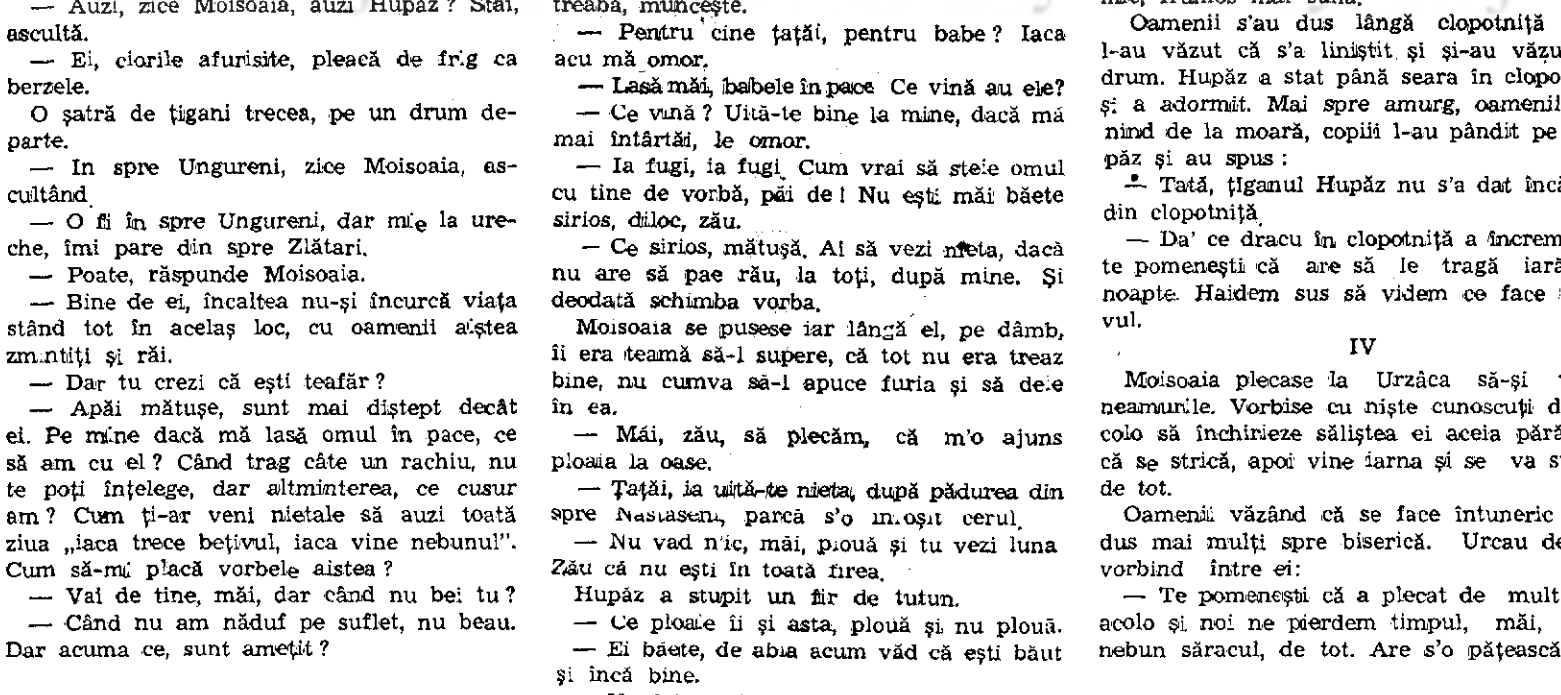

— Ce răzbel, măi, ferească Dumnezeu.

— Tațăi, așa spune Marița dela curte că s'a auzit, de către boeri, deunăzi, când căram lemnele în salon, știi mata, în odaia ceia mare, unde fiecare mobilă îi lucrată de Coana Mare, știi mata. Așa spunea Marița. că într'o zi mă minunam de ele, că's frumoase ca la oraș, știi mata.

— Ei spune, zice Moisoaia, săturată de atâta vorbă.

— Uite, așa zice Marița, că-i lucrată toată de mâna Coanei mari, că de fiștecare dată, când era Coana mare îngreunată de o copchilă, când ieșea o duducă, ieșea și o mobilă. In nouă luni era gata lucrată. Acum, să vezi nieta lele, duduia Anică ține cuiburi în salonul cel frumos și să-l vezi pe jandaru Uglea că-l învață duduia Anica franțuzește. Și să vezi nieta cum stă tolănit pe scaunele cele frumoase. Deunăzi mă luase cu ziua la cărat lemne sus, și ce era în salon să te miri, nu alta. Să vezi pe Smârdan și pe Ilie, cum spun „Camaradă Anică".

— Ei, lasă-mă măi, nu mai spune minciuni.

— Zău, să nu mai mă mișc de aici, să chiorăsc, na, și acela învață franțuzește și îl pune și la masă. Dar Coanei Mari nu-i place ce vede, se închide în iatac. Duducuța Anica face militărie cu tot satul, în salon. Stânga împrejur, drepți pentru onor și apoi cântă. Da, iaca zău la cântat îi frumos, asta îmi place, zău că îmi place.

— Iu, să trăiască boerul le-ar da instrucțăi, mămucuță.

— Da, da, așa-i, să crăp că-i așa cum spun eu, dacă am văzut eu...

— Ei, atunci, băete, dacă-i așa cum spui tu, răzbel are să fie!

III

Hupăz era beat rău azi. Nu se putea nimeni apropia de el. Amenința pe toți. Avea ochii eșiți din cap de bulbucați ce erau și roșii ca jarul. Alunga femeile, copii pe drum, înjura și amenința, vorbind către el, tot satul.

Clopotele bisericei sunau de îți spărgeau urechile. Sunau, sunau necontenit. Toți se întrebau:

— Oare cine a murit?

— Ce să moară, lele? Păi așa iute se trage de mort?

— Păi dice sună?

— Știm noi?

Clopotele sunau, sunau.

— Ce-i Doamne, se întrebau toți. Apoi toaca și toca, toca, și acum, iar clopotele.

— Doară îi Luni, o fi sărbătoare?

Sunau, sunau și iar toaca...

— Ce-i oameni buni?

După un timp toaca nu s'a mai auzit, dar clopotele sunau cu o repeziciune nemaiauzită.

Hupăz era în clopotniță și își făcea de cap trăgând de frânghie clopotele. Trăgea cu furie, se lăsa pe genunchi îndoindu-se pe spate, îi curgea sudoarea pe frunte, era înădușit rău, la suflet și la trup.

— Măi, dă-te jos, fi cuminte măi, astâmpără-te măi, strigau oamenii.

El una știa, suna, suna și nu răspundea la nimeni.

— Măi Hupăz, dă-te jos că venim la tine, măi.

Ce să audă? Sunau clopotele de te înebuneau. Apoi, oamenii văzând că nu-i chip să-i înțeleagă și că își pierdeau timpul degeaba sub clopotniță, l-au blestemat strigând tare:

— Să deie Dumnezeu să ți le suni pentru tine, măgarule.

Hupăz auzind vorbele aistea s'a oprit de tras frânghiile și sufla ca foile de la fierărie. S'a așezat jos în clopotniță, sudoarea îi curgea pe față. A încercat să le răspundă:

— Da' ce credeți măi, c'apot sta toată ziua să-mi fie urât? Sun clopotile că-mi place mie să aud clopotile cum sună, mai ales cel mic, frumos mai sună.

Oamenii s'au dus lângă clopotniță când l-au văzut că s'a liniștit și și-au văzut de drum. Hupăz a stat până seara în clopotniță și a adormit. Mai spre amurg, oamenii venind de la moară, copiii l-au pândit pe Hupăz și au spus:

— Tată, țiganul Hupăz nu s'a dat încă jos din clopotniță.

— Da' ce dracu în clopotniță a încremenit, te pomenești că are să le tragă iară la noapte. Haidem sus să videm ce face bețivul.

IV

Moisoaia plecase la Urzâca să-și vadă neamurile. Vorbise cu niște cunoscuți de acolo să închirieze sălăștea ei aceia părăsită, că se strică, apoi vine iarna și se va strica de tot.

Oamenii văzând că se face întuneric s'au dus mai mulți spre biserică. Urcau dealul vorbind între ei:

— Te pomenești că a plecat de mult de acolo și noi ne pierdem timpul, măi, că-i nebun săracul, de tot. Are s'o pățească într'o zi. De l-ar strânge Cel de Sus. De ce-i bun, mă rog? Poftim să sune clopotele. Cine știe ce i-o mai veni prin minte mâine poimâine. Să deie foc bisericii, să disgroape morții, mai știe Dumnezeu?

— Cine știe, zău, spunea unul după altul.

Ajunși la biserică s'au urcat în clopotniță. Scara era îngustă. Se suiau tiptil, tiptil, unul după altul, ca tâlharii, căznindu-se să nu facă huit. Erau șase inși.

Hupăz era culcat pe spate cu mâna pe piept. Nu mai sufla.

— Măi, ce-i cu el a murit?

— Ce să moară? spune altul, îi mort beat, ce să moară?

— Ia, măi, să-l ridicăm.

— Ce bădie, nu vezi nieta că-i rece și încleștat.

— Măi, deschide-i gura.

Ce să-i mai deschidă gura, era mort de câteva ceasuri.

— Ei vezi, i-am zis să se astâmpere, nu a vrut. I-am spus să deie Dumnezeu să sune pentru el și iaca m'o ascultat Domnul. Incaltea am scăpat de el. Hai să-l coborîm.

L-au coborît greu, scârțâia scara clopotniței de credeai că se rupe. L-au întins în curtea bisericii, apoi s'au gândit:

— Hai să-l ducem la babele lui.

— Ce să-l târâm până acolo, să-l lăsăm până mâini aici.

— Nu măi, că-i păcat, cum să-l lăsăm ca un câine. Mai bine îl lăsăm sus.

— Nu se poate, spurcă clopotnița.

Apoi l-au luat de picioare și de umeri, au coborît valea, l-au dus prin sat. Toți credeau că-i adormit de beție.

— Da'ce credeți că dacă ar fi viu ne-am plimba cu el prin sat. Ii mort, ca toți morții.

Se adunase toți gospodarii Răchitoasei după ei. Ajunși în ograda babelor nu au vrut să-l primească.

— Nu, ferita Sfântul, afară cu bețivul.

— Ii mort, mătușăi, mai făceți-vă pomană cu el.

— Ce, acuma să ne spurce și casa, nu. Luați-l de aicea că blestemăm tot satul dacă ni-l lăsați.

— Răle sunt Domnule, ei dar la urma urmei s'au săturat și ele.

Au văzut că nu-i chip cu babele; apoi iar l-au înhățat de picioare și de umeri.

— Ei, ce facem acum?

— Hai să-l ducem la Moisoaia, în casa părăsită.

— Păi a închiriat-o.

— Când?

— Deunăzi.

— Ei, dar nu au venit încă.

— Nu.

— Ei, atunci acolo îl ducem, batăr până mâine, să-l grijim îndată și apoi ne facem pomana să-l îngropăm.

— Da, da, da, așa să facem. A dracului de babe, Domnule. De bine de rău tot le-a făcut treabă. Ei vezi, ce-i să nu ai pe nimeni. Ca un câine rămâi.

— Hai, oameni buni, să-l rânduim tot în estă seară, spune Salomeea, om mai în vârstă, să dăm fiecare câte ceva de pomană ca să-l îmbrăcăm.

— Așa, așa, au spus toți.

Au ajuns cu Hupăz la Moisoaia. Ușa casei era dată în lături ca întotdeauna. Au intrat cu mortul l-au așezat pe un pat de lemn, care aștepta acolo de mulți ani. Au eșit oamenii unul câte unul să alerge să aducă ce trebuie. Salomeea cu altul l-au desbrăcat pe Hupăz și l-au lăsat în pielea goală pe pat, să fie gata să-i facă bae. Au așteptat un timp apoi văzând că ceilalți întârzie au plecat și ei.

Oamenii nu mai veneau că se îmbolnăvse o vacă la un țăran lângă moară și se trudeau toți s'o scoale de jos.

A venit noaptea.

— Ei, de acuma mâine să-l rânduim, îi închidem ușa ca să nu scape vitele în casă și să-l răsoarne, Doamne ferește, și mâine vom vedea.

V

Moisoaia cu chiriașii ei, o nevastă cu bărbat, au plecat de cu noapte de la Urzâca. Voiau să ajungă când se va crăpa de ziuă la Răchitoasa.

Tot drumul a făcut vorbă cu chiriașii ei.

— Ce bună e casa, nu mai o leacă trebue dreasă ușa și geamurile. Că-i casa făcută bine, că nu a murit nimeni în ea. S'au mutat numai în alt sat și eu am cumpărat-o, are și un pat bun în casă.

Erau veseli cu toții. Ziua începea să crăpe. Au mai mers un timp râzând și făcând prețul. Chiriașii ziceau că anul întâi să lase chiria mai mică. Moisoaia era foarte politicoasă cu ei și le făgăduia tot felul de avantagii. Acum vorbeau de una și de alta. Moisoaia o ținea de braț pe nevasta chiriașului, ca să treacă o râpă.

— Stai, Madam Cherciu, să nu aluneci, vai de mine. Asta ar mai trebui. Da ce rochie bună ai, Madam Cherciu. De unde ai luat-o? De la Bacău? Și broboada îi bună. Ce picior mic îți face pantoful nietale. Păcat să-i porți pe așa drumuri. Mi-a spus neamurile de la Urzâca, că avan sunteți de pricepuți la gospodărie. Veți vedea ce casă drăguță am, puțin îi mai trebue ca să fie ca o casă de gospodar înstărit. Are pomi mulți în livadă.

— Să videm, să videm, Madam Moisoaie.

— Păi așa-i cum vă spun, că doară nu am vrut s'o dau la oricine. Știu eu ce fac, are să vă placă, acolo veți rămâne toată viața.

Pe dealul Răchitoasei, soarele se arăta în ceața toamnei.

— Bine că am ajuns, hai, că vă duc îndată să vedeți casa, că ne este drumul chiar prin livada ei.

Ajunși la Siliște, chiriașii și Moisoaia au suit treptele. Moisoaia le-a spus:

— Stați că trebue să deschid eu ușa, că are un beteșug, dar în gândul ei era, cine dracu a avut grijă să o tragă, că nici odată nu este închisă.

In fine, i-a plăcut Moisoaei, că au văzut chiriașii că nu-i chiar așa de lepădat. A brâncit ușa și când s'a deschis, s'a auzit un urlet, care a răsunat pe văi.

— Iuuuu! ce-i că mi se taie picioarele Ce cauți, nu ți-e rușine, scoală. N'auzi.

Hupăz gol nu răspundea. Chiriașii înlemnise în ușă.

— Ii mort, ce strigi la el.

— Ce mort? Moisoaia se apropiă de el, se uita cu ochii mari și cu gura căscată.

— Ce-o mai fi și asta, spune ea către chiriași.

— Apoi noi n'o mai vrem, ferita Sfântul, așa comedie nu am pomenit. Da ce îi casă unde se strâng morții satului?

— Cum se strâng morții? S'a întâmplat ceva rău, dar de ce în casa me?

Chiriașii nu mai răspundeau. Au spus numai:

— Atâta drum, ca să videm, dis de dimineață, țigân mort, chiar în casa care ne-o închiriai nietale, ce naiba!

— Domnule Salomea, Domnule Salomea, strigă deodată Moisoaia vecinului ei. Era rușinată de chiriași. Ce-i domnule Salomea?

— Cum ce-i, mai întreghi?

— Ce-i cu Hupăz?

— Cum ce-i? Nu vezi că-i mort.

— Da'ce i-a venit moartea în casa me?

— Apoi a murit în clopotniță și noi l-am dus la casa babelor și ele n'au vrut să-l primească, apoi ne-am sfătuit cu oamenii să-l aducem la nietale.

— Dar eu îl primeam dacă eram?

— Păi bine că n'ai fost. Ce era să facem?

— De ce nu l-ați dus la voi?

(Urmare în pag. 5-a)

TIPOGRAFIA ZIARULUI „UNIVERSUL" BUCUREȘTI, STR. BREZOIANU 23 Taxa poștală plătită în numerar conform aprobării dir. G-le P. T. T. Nr. 24464-938